

tera (a). De *tractoriae* epistolae vocabulo videsis, post Franciscum Ferrarium, Philippum Priorium de *Litteris canonicis* dissertatione, cum appendice de *Tractoriis* et *synodicis*, ubi de hac Prudentii loquitur (b).

Omnia dogmata haec confirmasse Nicolaum papam in *Annalibus Bertinianis* legimus, auctoris licet Hinemaro addictissimi, nec minus Nicolao et Prudentio infensi, ad annum 859. Necnon et ipse confirmat Prudentius in *Annalibus*. Nam ad alia opera non dogmatica ut jam transeamus, scripsit etiam noster.

IV. *Annales*, seu *Annale regum Francie*, teste Hinemaro in epistola 24, ad Egilonem Senonensem episcopum. Qui etiam dominus Prudentius (ait), in *Annali gestorum nostrorum regum, quae composuit ad confirmandam suam sententiam, gestis anni Domini Incarnationis 859, indidit dicens: Nicolaus papa pontifex Romanus de Gratia Dei et libero Arbitrio, de veritate geminae Praedestinationis, et de Sanguine Christi, ut pro creditibus omnibus susus sit, feliciter confirmat et catholice decernit. Quod per alium (Hinemarus inquit) non audivimus, nec alibi legimus. Et mox: Ipsum autem Annale quod dico rex habet, et ipse est liber quem coram vobis in ecclesia ubi vos nobis commendavit, coram vobis ab illo mihi praestitum ei reddidi. Perit opus tamen aut latet adhuc.*

V. *Præcepta quoque ex Veteri et Novo Testamento*

(a) Pag. 176.

(b) Pag. 166, edit. Paris. 1675.

(c) Pag. 348.

(d) Fol. 163.

(e) Labbeus in *Biblioth. Ms.*, p. 308.

(f) Habentur in ejus *Bibliothecae* part. III, tom. III, p. 453, sub n. 3761, hoc titulo: *Prudentii Tricassini Flores cl. Psalmorum*. Cellierius hos psalmarum Flores Psalterio ven. cardinalis Thomasiai, Romae 1741 edito, tomo II, part. II, pag. 464, subditos fuisse ait; atque eidem tribuit *Instructionem pro iis qui ad sacros ordines promovendi sunt*; additque sub Pru-

A in usum et utilitatem publicam excerpta servari ms. in bibliotheca Petaviana, testis est laudatus toties Maguinus *Vindiciarum* priore parte, cap. 44 (c).

VI. *Poemata* quaedam et alios versus, quos ex ms. codice Evangeliorum Tricassinæ ejus Ecclesiae publicavit Nicolaus Camusatius in catalogo episcoporum Tricassinorum sive Trecensium (d), dum de nostro ageret. Quoddam horum carminum, ut in codice praedicto Evangeliorum legeretur ab eo scriptum, Gaspar Barthius illustrat lib. *Adversar.* XVII, cap. 11, hortatus Camusatium, et exoptans ut quae alia hujus nostri cum blattis hactenus rixantia haberet, publico non diutius invideret bono. Ab eodem habemus quoque.

VII. *Vitam beatæ Mauræ virginis Trecensis* (cajus Maurolycus, Felicius et Ferrarius in *Matyrologiis* meminere die 21 Septembris) prorsus oratione: quam idem Barthius vidit emendationibusque atque explanationibus nonnullis exornavit lib. XLIV *Adversar.*, cap. 49. Ob hanc, non propter *Annales*, de quibus non audierat Vossius, historicis annumeravit Prudentium lib. III, part. IV, de *Hist. Latin.*, cap. 4.

Servantur mss. in bibliotheca regis Galliarum (e) Prudentii cujusdam *Collectanea ex cl. psalmis*, quod non est alienum a nostri Prudentii more argumentum (f). Obiit diem suum Prudentius, ut ex Bertinianis *Annalibus* discimus, hujus sæculi anno sexagesimo primo.

Prudentii nomine citari *Pœnitentiæ canonem*, sive plurima quæ ad nos non pervenerunt. Fabricius *Bibl. med. et inf.*, tom. VI, pag. 49, *Tractatum Super edificium*, sive: *Descriptionem domus Dei in Apocalypsi propositæ*; seu: *Commentarium in poema cui Prudentius (et subdit nescio quis) titulum edificii præfixerat*, exstare ait in bibliotheca S. Martini Sagiensis (de Seez). Item Prudentii cujusdam librum de *Septem peccatis mortalibus et septem virtutibus oppositis*, inter mss. *Quedlimburgenses Eclari*; quem tamen scriptoris Prudentio recentioris esse censet.

SANCTI PRUDENTII

TRECENSIS EPISCOPI

EPISTOLA AD HINCMARUM ET PARDULUM

(Ex Bibliotheca veterum Patrum, sæc. IX, part. II.)

PRÆFATIO AUCTORIS.

Domnis prædicabilibus, doctrina et sanetitate D

• Rabanus Maurus in epistola ad Hinemarum hæc habet de sequenti opere: Nam Prudentius Tricassinæ civitatis episcopus, ad vos et ad Pardulum scribens, plura testimonia præteritorum Patrum in quaternionibus suis collegit, in quibus aliquando sensui nostro concordat, hoc est, ubi dicit peccati auctorem Deum non esse, nec aliquem ad peccandum compellere; præmium vero justis immensa gratia misericorditer tribuere, pœnam autem condignam iniquis pro malis eorum operibus juste reddere; quia *justus est Dominus in omnibus viis suis et sanctus in omnibus operibus suis (Psal. CXLIV)*. Sed quando dicit quod Deus sicut electos prædestinatione sua ad præmium æternum perducit, ita prædestinatione sua cogat peccatores in interitum ire, hoc mihi videtur in congregatione testimoniorum auctorum facere velle, ut credamus et confiteamur,

præstantibus, honorabiliter nominandis, HINCMARO et PARDULO pontificibus, PRUDENTIUS, Beatitudinis

juxta traditionem Gotteschalci, geminam esse prædestinationem: scilicet quod, sicut electos præsciendo et prædestinando Deus ducit ad vitam, ita reprobos præsciendo et prædestinando ducat ad pœnam. Sed quia hoc nusquam in Scripturis sacris ita mixtum positum inveni, ejus traditionibus assentire non acquiesco. Singillatim autem cunctis propositionibus ejus per singula loca respondere, et sententiis illis quas ipse ex multis libris congregavit, contrarias sententias apponere non me permittit infirmitas corporis, nec aegritudo senectutis.

Hæc Rabani censura in Prudentium paulo videtur acrior: neque enim ullibi Prudentius asserit, in sensu Gotteschalci, quod Deus sicut electos prædestinatione sua ad præmium æternum perducit, ita prædestinatione sua cogat peccatores in interitum ire. Nam quod habet Prudentius cap. 3: *Prædestinavi,*

Vestræ amator cultorque fidiſſimus, æternam in Domino salutem.

Optaveram quidem, mi Patres admodum venerandi, fratresque in Deo et Domino nostro Jesu Christo plurimum diligendi, de propositis quæſtionibus secreto amabiliſſime vobiscum tractare colloquio; et quidquid supernæ gratiæ dono sanius salubriusque videri posset, remota penitus vincendi pervicacia, propulsaque sua cuique studia tuendi libidine, diligenter exquirere. Verum obliquatis in diversa rebus, adeo aversus resilli, ut ne voluntatem meam saltem exponendi facultas suppeteret. Unde quoniam colloquendi libertas tantopere denegata est, coactus sum eo sincerissimæ charitatis affectu, quem vestræ unanimitati peculiariter debeo, litterariam, quantulacunque est, operam exhibere et quid votis conceperim, scriptis edicere.

CAPUT PRIMUM.

Encomium S. Augustini, et ejus doctrinam quanti fecerint pontifices Romani.

Hoc primum præcipueque vestram sinceritatem monens et postulans, ut doctrinam beatissimi Patris Augustini, omnium absque ulla dubietate undecunque doctissimi, sanctarum Scripturarum auctoritati in omnibus concordissimam (quippe nullus doctorum abstrusa earum scrupulosius rimatus, diligentius exquisierit, verius invenerit, veracius protulerit, luculentius enodaverit, fidelius tenuerit, robustius defenderit, effusius disseminaverit), vestri pontificatus tempore, commento quolibet impugnari non permittatis; quando tanto cœlestis gratiæ munere donata existit, ut nullo cujusquam eonamine ullatenus evelli possit: cum eam et Apostolicæ sedis sublimitas, et totius Ecclesiæ catholicæ unitas auctoritate concordissima approbarint ac roborarint; adeo ut nullus ei singulariter, verum universitati Ecclesiæ catholicæ cum ea et in ea queat obniti.

Si enim adversam fidei orthodoxæ in quoquam conspiceret, nequaquam eam Romanæ Ecclesiæ antistes venerabilis Innocentius cum totius orbis episcopis suscepisset; neque prædictum Patrem memorabilem suarum epistolarum communiter privatimque officiis affectisset. Neque successor ejus

id est, præordinavit non ut peccarent, sed ut propter peccatum pœnis perpetuis interirent; prædestinavit, id est, præordinavit non ad culpam, sed ad pœnam: ita intelligendum est, ut non vi prædestinationis ad pœnam puniantur reprobi, sed ratione peccati ab æterno prævisi, et postea in tempore libere ab eis commissi. Unde nec favet Prudentius Gotteschalco, nec Calvino, nec doctrinæ Jansenianæ a summis pontificibus Innocentio X et Alexandro VII proscriptæ. Commode etiam explicari potest dum dicit, Christum pro solis electis mortuum. Loquitur enim non de sufficientia mortis Christi pro omnibus, sed de efficacia ejus pro solis electis. Item, dum dicit Deum non velle omnes homines salvos fieri; nam manifeste loquitur de voluntate absoluta et consequente, non de conditionata et antecedente, ut videre est ex locis SS. Patrum Augustini, Prosperi, Gregorii, etc., quorum hic plurimos congressit.

Zosimus eodem tramite cucurrisset. Neque Bonifacius, ejusdem apostolicæ sedis præsul, epistolam Pelagianorum sibi delatas ei ad respondendum misisset; aut responſionem ejus, quatuor libris editam, probabiliter atque honorabiliter suscepisset. Cœlestinus quoque, memoratæ urbis episcopus, quid contra Gallorum insaniam, super eo ejusque doctrina senserit, ex auctoritate apostolica, Decretorum scita declarant, quæ ita se habent: *Nec tamen mirari possumus si hæc erga viventes hi nunc tentare audent, qui nituntur etiam quiescentium fratrum memoriam dissipare. Augustinum sanctæ recordationis virum, pro vita sua, atque meritis in nostra communione semper habuimus, nec unquam hoc sinistra suspitionis saltem rumor aspersit. Quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam a meis decessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, utpote qui ubique cunctis et amori fuerit et honori. Nec minus Leo papa beatissimus super ejus æstimatione sensisse credendus est, qui Eutychetis damnans vesaniam, cum fidem orthodoxam collectis catholicorum doctorum sententiis astrueret, B. Augustini sententias interponere non ambegit. Quantus etiam beatissimo papæ Gregorio fuerit, indicat ejus epistola quam ad Innocentium episcopum misit, in qua hæc ejus verba sunt: *Quod vero in Expositione sancti Job transmitti codicem voluistis, vestro omnino studio congaudemus, quando illi rei Eminentiam Vestram studere conspicimus, quæ nec totos foris vos exire permittat, et ad cor iterum sæcularibus curis dispersos recolligat. Sed si delicioso cupiis pabulo saginari, beati Augustini patriæ vestri opuscula legite, et ad comparationem siliginis illius nostrum fursurem non quærat.**

CAPUT II.

Sancti Augustini doctrinam Fulgentius et Prosper defenderunt.

Sane S. Fulgentius, mirabilis doctrinæ episcopus, Monimo super perditorum interitu de Prædestinatione ex B. Augustini verbis sciscitanti, nequaquam librum responſionis in defensionem sententiæ tanti Patris ederet, si eum catholicæ fidei contraria sensisse vel certe scripsisse cognosceret. Quamvis non-

Porro non debet commovere Lectorem capituli tertii titulus, ad doctrinam damnatam specietenus accedens; forsitan enim his verbis usus est quia timebat Prudentius, quod et eodem tempore timuerunt ecclesia Lugdunensis et concilium Valentinum, ne Hincmarus faveret hæresi Origenistarum, qui Misericordes dicti sunt, arbitrantium voluntatem Dei pro salvandis omnibus omnino hominibus fuisse efficacem et Christum efficaciter pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, ita ut descendens ad inferos omnes retro damnatos inde liberasset, cæteros in fine sæculi liberaturus: hinc non mirum si ad oppositam partem inclinet Prudentius, sicut ecclesia Lugdunensis et concilium Valentinum.

^a Epist. Pontif., tom. I.

^b Cœlest., epist. 8.

^c Epist. lib. x, indict. III, epist. 37.

nulli Gallorum (sicut quidam de eis ait ^a, quod eorum sint semper repentina consilia) nequaquam Prædestinationem perditorum reprehenderit, sed sanctorum prædestinationi novo concludio derogare maluerint. Quorum insanæ præsumptioni memorabilis idem Augustinus doctor eximius, petentibus Prospero et Hilario, orthodoxe respondens, duos libros, alterum de Prædestinatione sanctorum, alterum de Bono perseverantiæ, plenissime fidelissimeque confecit; in quibus perpauca de prædestinatis ad interitum, quamplura vero de prædestinatis ad gloriam verissime disseruit. Cujus dictorum scriptorumque salubrium Prosper, Gallicæ provinciæ doctor præcipuus, sequax per omnia atque defensor, memorabili Patre ad cœlestia indubitabiliter transmigrato, ita suis, id est Gallis, furentibus catholica responsione obviavit, ut et doctrinam illius orthodoxam procul dubio assereret, et eum nihil contra veritatis regulam ullatenus vel sensisse vel scripsisse astrueret. Quam videlicet S. Prosperi responsionem propositis quæstionibus sufficere crederem, nisi quorundam aliter opinantium pervicacia ad alia devocaret. Nam tunc omnis quæstio adversum sanctorum prædestinationem quibusdam conflictis adinventionibus agebatur, quibus a venerandæ memoriæ Patribus satis abundeque responsum est, nunc in diversum nitentibus studiis, prædestinatio perditorum a quibusdam funditus abrogatur. Quasi vero aut incomprehensibilis perindeque irreprehensibilis justitia omnipotentis judicis evacuari queat, aut id sanctarum Scripturarum auctoritate stipulari nequeat; cum pie diligenterque legentibus, etsi non verbo eodem, aliis tamen tam vocabulis, quam sententiis itidem significantibus, minime taceatur, quemadmodum, Christo propitio, sequentia patentissime demonstrabunt. Adeone desipimus, ut putemus B. Hieronymum, utriusque Testamenti fidelissimum doctissimumque interpretem, eidem Patri, si qua deviare cognosceret, parcere potuisse; præsertim cum eum in quadam epistolarum suarum redarguerit, e vestigioque correctum susceperit, ac deinceps multis laudibus persæpe extulerit, amori que semper et honori habuerit? Quibus constitutis, tandem quod cœpimus, propitiante Domino, exsequamur.

CAPUT III.

Ingressu in disputationem tres proponit quæstiones: D
De prædestinatione reproborum; de Christo pro solis electis mortuo; de Dei voluntate non omnes homines vocandi et salvandi.

Sequentes igitur saluberrimam tanti Patris doctrinam, dicimus, ut cætera omittamus, Deum summe atque incommutabiliter bonum et justum hominem, sola bonitatis suæ abundantia de terræ limo conditum, anima rationali donatum, libertate quoque arbitrii decentissime decorasse, ut eo bene et liberaliter cum adjunctrice Conditoris gratia utens, non mori posset; contumaciter vero perperamque abutens, justissime addictus mori posset arbitrio. Quo miserrime intumescens, qui prius gratuitam bonitatem liberalita-

^a Cæsar, l. III de Bell. Gall.

A temque senserat, mox æquitatem justissimam, rectissime plexus, expertus est; damnataque ob culpam inobedientiæ in primis propagatoribus totius humani generis massa, et præscivit, et prædestinavit, id est præordinavit ejus omnipotentia quos per gratiam et sanguinem proprii Filii sui, Dei et Domini nostri Jesu Christi, ab eadem perditionis massa misericorditer secretos ad vitam, gloriam regnumque reduceret sempiternum; et præscivit, et prædestinavit, id est præordinavit, ut quoscunque gratia et sanguis ejusdem proprii Filii ejus, Dei et Domini nostri Jesu Christi, ex memorata miserabili massa non secerneret, justissime pœnis afficeret sempiternis. Prædestinavit, inquam, id est præordinavit, non ut peccarent, sed ut propter peccatum pœnis perpetuis interirent; prædestinavit, id est præordinavit, non ad culpam, sed ad pœnam; non ut malum quoddam vellet sive admitteret, sed ut propter malum, quod volens faceret, eum pœna sempiterna juste damnaret.

Quos autem sanguis proprii Filii ejus, Dei et Domini nostri Jesu Christi, misericorditer liberavit, utrumne pro omnibus quibuscunque hominibus, et pro quibusdam, id est prædestinatione electis, electione indebita prædestinatis, fusus fuerit? Ipsa omnipotentissima Veritas, quæ eum in unitatem suæ personæ misericorditer suscepit, et fudit, consulta nos doceat ^b. Cum enim (quemadmodum sancti evangelistæ, veracissimi videlicet dictorum ipsius factorumque stipulatores atque scriptores, testantur) inter cœnandum mysteria suæ, quam voluntate subit, mortis prorsus indebitæ, nostræque redemptionis ediceret pro quibus pateretur intimavit. Dicit enim Matthæus: *Et accipiens calicem, gratias egit et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum (Matth. xxvi)*. Marcus autem: *Et accepto calice gratias agens dedit eis, et biberunt ex illo omnes, et ait illis: Hic est sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effundetur (Marc. xvi)*. Lucas vero: *Et accepto pane gratias egit, et fregit, et dedit eis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem postquam cœnavit dicens, Hic est calix Novum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effundetur (Luc. xxii)*. His incorruptibilis Veritatis sermonibus, quantum mea fert pusillitas, omnes ambages et controversiæ defectiscunt, qui tanta claritate prolati resplendent, ut si quis secus intelligere contraque asserere moliat, ipsius ineffugibili, ut ita dixerim, perspicuitate frustretur. Ecce enim Veritas, non pro omnibus, sed pro multis; non pro aliis, sed pro vobis dicit.

Et quisquam tantæ majestati ogganniens aliter quocunque modo mutire præsumit, quam prædicat egregius doctor gentium, in fide et veritate immutabiliter sequens; de ipso clamat: *Qui vult omnes homines salvos fieri, et agnitionem veritatis venire (I Tim. ii)*; quos enim Veritas multos, hos prædicat

^b Hincm. l. de Prædest. c. 34.

tor Veritatis omnes nuncupat; quos etiam eadem Veritas paucos et electos appellat. Siquidem quoniam modo omnium vocabulo multi vel pauci intelligendi sint, nullatenus ariditatis meæ rivulo imbuendi estis, quippe qui omnia efficaciter percepistis. Verum memorabilis Augustinus, ut optime recolitis, omnes Deum velle fieri salvos dicit; sed quoscunque salvat; vel omnes ex omni genere hominum, vel omnes velle fieri salvos, quia nos facit velle fieri omnes homines salvos: alioquin, si generaliter et non specialiter omnes intelligendi sunt, ubi est illa omnipotentia qua omnia quæcunque voluit in cælo et in terra, prorsus non quædam sed omnia generaliter fecit? (Ps. cxxxiv.) De quo verissime canitur: *Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in cælo et in terra, in mari, et in omnibus abyssis, et cui dicitur: In voluntate, vel ditione tua, Domine, cuncta sunt posita; et non est qui tuæ possit resistere voluntati (Esther. xiii).* Et ubi erit quod jugiter diurnis nocturnisque confessionibus nos credere in Deum Patrem omnipotentem fidelissime dicimus? Si aliqua vult, et non facit, quod absit ab omnium salvandorum cordibus, impotentia arguitur qui omnipotens prædicatur: quod quantæ sit imprudentia vestra prudentia viderit.

CAPUT IV.

Tertia maxime propositio Scripturæ sanctæ auctoritatibus probatur.

¶ Perpensis igitur diligentius sanctarum Scripturarum paginis, considerate quid B. Job dicat: *Et anima ejus quodcunque voluit hoc fecit.* Quid est quod Moyses in cantico Deuteronomii canit: *Constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel, vel angelorum Dei; pars autem Domini populus ejus; Jacob funiculus hæreditatis ejus (Deut. xxxii).* Et in libro Esther, qui duas sortes esse præcepit, unam populi Dei, alteram cunctarum gentium (Esther iii). Et Salomon: *Considera omnia opera Dei, quod nemo possit salvare quem ille perdidit, sive, despexerit (Eccli. vii).* Et in Psalmo: *Qui annuntiat verbum suum Jacob, justitias et judicia sua Israel: non fecit taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit eis (Ps. cxlix).* Et iterum: *Non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem (Ps. lvm).* Et in libro Ecclesiastico: *In duobus contristatum est cor meum, et in tertio iracundia mihi advenit. Vir bellator deficiens per inopiam et vir sensatur, contemptus; et qui transgreditur a justitia ad peccatum, Deus paravit eum ad rhomphæam (Eccli. xxvi).* In eodem: *Et omnes homines de solo, et ex terra unde creatus est Adam: in multitudine disciplina Domini separavit eos, et immutavit vias eorum; ex ipsis benedixit et exaltavit; ex his sanctificavit, et ad se applicavit; ex ipsis maledixit et humiliavit, et convertit illos ad separationem ipsorum; quasi lutum figuli in manu ipsius plasmare illud et disponere, omnes viæ ejus secundum dispositionem ejus. Sic homo in manu illius qui se fecit, reddet illi secundum judicium suum (Eccli. xxxiii).*

A Et in Job: *Cum se moverit ad quærendum panem, novit quod paratus sit in manu ejus tenebrarum dies (Job. xv).* Et Isaias: *Parata est enim ab heri Topheth, parata et dilatata (Isa. xxx).* In eodem: *Ubi vermis eorum non morietur, et ignis non exstinguetur (Isa. lxvi):* Domino verbis eisdem in Evangelio secundum Marcum idem approbante (Marc. ix).

Perpendite, obsecro, quare uni det Deus gratiam, alteri non det. Quare post tot millia annorum pro redemptione humani generis Salvator venerit; et excepta gente Judæorum per tanta spatia temporum totus mundus sine gratia Dei in errore remanserit. Quare solum Abraham, et non totum mundum, ad misericordiam suæ notitiam vocaverit. Cur in solo vellere populi Judæorum tot annorum millibus ros divinæ gratiæ manserit, et area totius orbis irrigari per Dei misericordiam non meruerit. Vel cur postea solum vellus, Judaicus videlicet populus, a Dei gratia aruerit, et gentium omnium aream ros divinæ misericordiam perfuderit. Et cum Dominus Salvator noster in Evangelio dixerit: *Quia si in Tyro et Sidone, ac Sodomis factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in Chorozain, Bethsaida, et Capharnaum, olim in cilicio et cinere pœnitentiam egissent (Matth. xi, Luc. x).* Quare ibi fecerit virtutes, ubi non solum ei non crederetur, verum etiam pateretur; et ibi non fecerit, ubi erant pœnitentiam acturi et credituri? Et quod ipse iterum dicit: *Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est (Matth. xix); Qui habet aures audiendi, audiat (Matth. xiii).* Et iterum: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, ut non videntes videant, et qui vident cæci fiant (Luc. viii).* Et: *Non poterant credere, quia dixit Isaias: Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggravata, ne forte videant oculis, et corde intelligant, et convertantur, et sanem eos (Isa. vi).* Et item: *Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi (Joan. xvii).* Et: *Nemo potest venire ad me nisi Pater, qui misit me, traxerit eum (Joan. vi).* Et: *Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a Patre meo (Ibid.).* Et: *Nemo venit ad Patrem, nisi per me (Joan. xiv).* Et: *Nemo novit Patrem, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare (Matth. xi).* Et: *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (Luc. x).*

D Et duorum se sequi volentium, alterum admiserit, alterum respuerit. Et: *Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit, sic et Filius quos vult vivificavit (Joan. v).* Si igitur omnes homines vult salvos fieri, cur non omnes vivificat, qui quos vult vivificat? Quare Spiritus sanctus ubi vult spirat (Ibid.), non in omnibus? et quare non omnibus, sed singulis dividit prout vult (I Cor. xii)?

Et quod in Actibus apostolorum legitur quia in præteritis generationibus dimiserit gentes omnes ingredi vias suas, unamque tantum Judæorum gentem elegerit (Act. xiv). Et quod prædicantibus Apostolis

¶ Ratramnus, lib. 1 de Prædestinatione.

illi tantummodo crediderunt, qui præordinati erant **A** *(Joan. iv)*, tractata lege, invenit quia non omnes ad vitam æternam *(Act. xiii)*. Et quod volentes Paulum et Barnabam prædicare in Asia, prohibuit eos Spiritus Jesu *(Act. xvi)*. Et quod docente Paulo, Lydiæ purpurariæ, non cæteris audientibus, Deus cor aperuit, ut crederet his quæ dicebantur a Paulo *(Ibid.)*. Et quod apostolus Paulus reliquias per electionem gratiæ salvas factas prædicat. Et, quia Deus *cujus vult miseretur, et quem vult indurat (Rom. ix)*. Et quod ipse tantis profunditatibus tremefactus exclamat, etiam ut cum ipso clamare non erubescatis: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quare me sic fecisti? An non habet figulus lutæ potestatem ex eadem massa aliud vas facere in honorem, aliud in contumeliam? (Ibid.)* Et illud: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus!* etc. *(Rom. xi)*. Adverte, quæso, quis sit populus, de quo in Evangelio dicitur: *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (Matth. i)*. Et in psalmo: *Redemptionem misit populo suo (Psal. cx)*. Et rursus: *Dicant qui redempti sunt a Domino, quis relemnit de manu inimici, de regionibus congregavit eos (Psal. cvi)*. Et: *Salvos nos fac, Domine Deus noster, et congrega nos de nationibus (Ps. cv)*. Si igitur omnia quæcunque voluit fecit, et omnes homines vult salvos fieri, ergo quod non fecit noluit, et quos non salvat, salvare non vult; occultissimo quidem, altissimo, incomprehensibili invituperabilique judicio, sed prorsus justissimo.

CAPUT V.

Incipit collectio ex Patribus, qua prima propositio de gemina prædestinatione probatur.

Quibus studiosè ac diligenter animadversis, tandem catholicorum doctorum qualiter eis consentiant, sententias subjungamus: non omnium quæ præmissa sunt expositiones, sed quemadmodum eorum sensa his vel verbis vel sensibus congruant, continentes.

Innocentii papæ, in epistola directa ad Laurentium episcopum, cap. 49 *(Epist. xii)*: Sed ne ulterius debacchandi habeant facultatem, et animas simplicium et rusticorum in gehennam, cui destinati sunt, trahant.

Ambrosii in expositione Epistolæ Pauli apostoli ad Rom. *(in c. ix ad Rom.)*: Unum elegit præscientia et alterum sprevit. Et in illo quem elegit, propositum Dei manet: quia aliud non potest evenire quam quod scivit et proposuit in illo, ut salute dignus sit. Et in illo quem sprevit, simili modo manet propositum quod proposuit de illo, quia indignus erit. Hoc quasi præsciens, non personarum acceptor: nam neminem damnat antequam peccet, et nullum coronat antequam vincat. Hoc pertinet ad causam Judæorum, qui sibi prærogativam defendunt, quod filii sint Abrahæ. Apostolus autem consolatur se, ut quia dixerat dolorem habere se cordis continuum causa incredulitatis eorum, quorum adoptio erat filiorum, et legis constitutio, et ex quibus Christus Salvator, sicut et ipse ait: *quia salus ex Judæis est*

(Joan. iv), tractata lege, invenit quia non omnes qui in Israel sunt, credituri sunt; neque quia dicuntur filii Abrahæ, omnes Abrahæ filios dicendos, sicut supra memoravi. Minuit ergo dolorem suum, inveniens olim prædictum quod non omnes essent credituri, ut his solis doleat qui per invidiam in incredulitate laborant. Possunt tamen credere, quod ex subjectis aperit. Incredulis tamen prædictis non valde dolendum est, quia non sunt prædestinati ad vitam; præscientia enim Dei olim hos non salvandos decrevit.

Item in eodem *(Ibid.)*: Præscientia vero est qua definitum habet qualis uniuscujusque futura voluntas erit, in qua mansurus est, per quam aut damnetur aut coronetur. Denique quos scit in bono mansuros, frequenter ante sunt mali; et quos malos scit permansuros, aliquoties prius sunt boni. Unde cesset querela, quia Deus acceptor personarum non est *(Act. x)*. Nam Saul et Judas Iscariotes antea fuerant boni, dicente Scriptura de Saul: *Erat vir bonus et non erat illo melior in filiis Israel (I Reg. ix)*. Et de Juda Iscariote dicit Petrus apostolus: *Qui sortitus est sortem ministerii hujus (Act. i)*, id est apostolatus. Quomodo igitur ministerium salutare sortitur, nisi esset bonus? In sorte enim Dei judicium fuit, dignum illum fuisse tempore quo electus est.

Item in eadem: Manifestum est vasa aliqua fieri ad honorem, quæ ad usus honestos sint necessaria, alia vero ad contumeliam, quæ strumento sint criminalium; unius tamen esse substantiæ, sed differre voluntate opificis in honore. Ita et Deus, cum omnes ex una atque eadem massa simus in substantia, et cuncti peccatores, alii miseretur, et alterum despiciit non sine justitia. In figulo enim sola voluntas est: in Deo autem voluntas cum justitia; scit enim cuius debeat misereri, sicut supra memoravi. *Quod si volens Deus ostendere iram, et manifestare potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ præparata in interitum. Et ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasis misericordiæ, quæ præparavit ad gloriam (Rom. ix)*. Ipse sensus est, quia voluntate et longanimitate Dei, quæ est patientia, præparantur infideles ad penam.

CAPUT VI.

Ex S. Augustino, in epistola ad Sixtum.

Augustini ex epistola ad Sixtum presbyterum *(Epist. cv)*. Unde et alibi dicitur: *Pax fratribus, et charitas cum fide; quam ne sibi tribuerent, continuo subjunxit: a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo (Eph. vi)*. Quia nec omnium est fides qui audiunt verbum, sed quibus Deus partitur mensuram fidei. Sicut nec omnia germinant quæ plantantur et rigantur, sed quibus Deus dat incrementum. Cur autem ille credat, ille non credat, cum ambo idem audiunt, et si miraculum in eorum conspectu fiat, ambo idem vident; altitudo est divinarum sapientiæ et scientiæ Dei, cuius inscrutabilia sunt judicia; et apud quem non est iniquitas, dum cuius vult miseretur, et quem vult indurat *(Rom. ix)*; neque enim propterea sunt injusta, quia occulta.

Item in eadem : Et ne quisquam existimaret credentes sic ad ejus presentiam pertinere quomodo non credentes, id est, ut non eis fides ipsa desuper daretur, sed tantummodo voluntas eorum prænoscere, mox adjicit atque ait : *Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo (Joan. vi).* Hinc erat quod eorum qui audierant loquentem de carne sua et de sanguine suo, quidam scandalizati abscesserunt, quidam credendo manserunt : quia nemo potest venire ad illum nisi cui datum est a Patre, ac per hoc et ab ipso Filio et a Spiritu sancto. Neque enim separata sunt dona vel opera inseparabilis Trinitatis. Sed Filius sic honorans Patrem non affert ullius distantiae documentum, sed magnum præbet humilitatis exemplum. Hic iterum isti liberi arbitrii defensores, imo deceptores quia inflatores, et inflatores quia præsumptores, non adversum nos, sed adversum Evangelium locuturi, quid aliud dicunt quam id quod Apostolus sibi, quasi a talibus diceretur, objecit : *Dicis itaque mihi, Quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus qui resistit? (Rom. ix.)* Hanc contradictionem sibi ipse, tanquam ab altero opposuit, velut ex eorum voce qui nolunt accipere quod superius dixerat : *Ergo cujus vult miseretur, et quem vult obdurat (Ibid.).* Talibus itaque dicamus cum Apostolo, non enim melius illo invenire possumus quid dicamus : *O homo, tu quis es qui respondeas Deo? (Ibid.)* Querimus namque meritum obdurationis, et invenimus. Merito namque peccati universa massa damnata est, nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt nec merentur; et potius ut non impertiantur, hoc digni sunt, hoc merentur. Querimus autem meritum misericordiae, nec invenimus, quia nullum est, ne gratia evacuetur, si non gratis donatur, sed meritis redditur ^b.

Item in eadem : Sed si vasa sunt iræ quæ perfecta sunt ad perditionem quæ illis debita redditur, sibi hoc imputent, quia ex ea massa facta sunt quam propter unius peccatum, in quo omnes peccaverunt, merito Deus justeque damnavit. Si autem vasa sunt misericordiae, quibus ex eadem massa factis supplicium debitum reddere noluit, non se inflent, sed ipsum glorificent qui eis misericordiam non debitam præstat.

Item in eadem : Quæ si justa est excusatio, non jam gratuita gratia est qua liberantur, sed propter hujus excusationis justitiam liberantur [al. non jam gratuita gratia, sed propter hujus excusationis justitiam liberantur]. Si autem gratia est qua liberantur, profecto hæc excusatio justa non est. Tunc enim vera gratia est, qua homo liberatur, si non secundum debitum justitiæ retribuitur. Nihil ergo fit in eis qui dicunt : *Quid adhuc conqueritur, nam voluntati ejus quis resistit? Nisi quod legitur in libro Salomonis : Insuperbia viri violat vias vite ejus, Deus autem causatur in*

A corde suo (Prov. xix secundum LXX). Quamvis igitur Deus faciat vasa iræ in perditionem, ut ostendat iram et demonstret potentiam suam, qua bene etiam utitur malis; et ut notas faciat, divitias gloriæ suæ in vasa misericordiae; quæ fecit in honorem, non damnabili massæ debitum, sed suæ gratiæ largitate donatum : tamen in eisdem iræ vasis, propter meritum massæ in contumeliâ debitam factis, id est, hominibus propter naturæ quidem bonum creatis, sed propter vitia supplicio destinatis, iniquitatem, quam rectissime veritas improbat, damnare venit ipse, non facere. Sicut enim voluntati ejus tribuitur humana creatura, nullo dubitante laudanda, sic hominis voluntati culpa tribuitur, nullo recusante damnanda.

Item in eadem : Ut hoc ergo interim omittam, et hoc solum de parvulis dicam, quod ipsi quoque auctoritate evangelica territi, vel potius Christianorum populorum concordissima fidei conspiratione perfracti, sine ulla excusatione concedunt : quod nullus parvulus, nisi renatus ex aqua et Spiritu, intret in regnum cælorum; quam, quæso, allaturi sunt causam, quod alius sic gubernetur ut baptizatus hinc exeat, alius infidelium manibus traditus, vel etiam fidelium, priusquam ab eis baptizandus offeratur, expiret? An hoc fato vel fortunæ daturi sunt? Non opinor eos in tantam dementiam prorupturos, quantumcumque nomen Christianum tenere cupientes. Cur ergo in regnum cælorum non accepto regenerationis lavacro parvulus nullus intrabit? Nunquid non ita sibi parentes [al., Nunquidnam ipse sibi parentes] infideles, vel negligentes, de quibus nasceretur, elegit? Quid dicam de inopinatis et repentinis innumerabilibus mortibus, quibus sæpe etiam religiosorum Christianorum præveniuntur et baptismo præripiuntur infantes; cum e contrario, sacrilegorum et inimicorum Christi aliquo modo in Christianorum manus venientes; ex hoc mundo non sine sacramento regenerationis emigrant? Quid hic dicturi sunt qui, ut gratia dari possit, nonnulla præcedere merita humana contendunt, ne sit personarum acceptor Deus? Quæ tandem hic merita præcesserunt? Si eorundem cogitaveris parvulorum, nulla sunt propria, utrisque est illa massa communis. Si parentum attenderis, bona sunt illa quorum filii repentinis mortibus sine Christi baptismate perierunt; mala vero illa quorum filii per Christianorum aliquam potestatem ad sacramenta Ecclesiæ pervenerunt. Et cur providentia Dei, cui nostri capilli numerati sunt, sine cujus voluntate non cadit passer in terram; qui nec fato premitur, nec fortuitis casibus impeditur, nec ulla iniquitate corrumpitur, ut renascantur ad hæreditatem cœlestem, non consulit omnibus parvulis filiorum suorum, et nonnullis consulit etiam parvulis impiorum. Et iste infans de fidelibus conjugatis ortus, lætitia parentum susceptus, matris vel nutricis somnolentia suffocatus, fit exors

^a Hincm. l. de Prædest., c. 9.

^b I Sent., dist. 40, c. Quicumque.

^c Hincm. l. de Prædest. c. 7.

et expers fidei suorum; ille infans de sacrilego studio nascitur, crudeli timore matris exponitur, alienorum misericordie pietate colligitur, eorum Christiana sollicitudine baptizatus, sit æterni consors et particeps regni. Ista cogitent, ista considerent, hic audeant dicere Deum vel acceptorem in sua gratia personarum, vel remuneratorem præcedentium meritorum.

Item in eadem: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus!* (Rom. xi.) Non itaque misericordie gratiæ Dei pertinacissima adversentur insaniam. Sciant [al. sinant] filium hominis in qualibet ætate quærere et salvum facere quod perierat; nec de inscrutabilibus judiciis ejus audeant judicare, cur in una eademque causa super alium veniat misericordia ejus, super alium maneat ira ejus. Qui enim sunt isti qui respondeant Deo, quandoquidem ille Rebecca habenti geminos ex uno concubitu Isaac patris nostri, cum illi nondum nati, nihil egissent boni vel mali, ut secundum electionem propositum ejus maneret: electionem scilicet gratiæ, non debiti, electionem qua eligendos facit ipse, non invenit; non ex operibus, sed ex vocante dicit, minori servitutum esse majorem? In quam sententiam beatus Apostolus etiam testimonium prophetæ longe posterioris assumpsit: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (Malach. i); ut intelligeretur hoc apertum postea per prophetam, quod antequam illi nascerentur, erat in Dei prædestinatione per gratiam. Quid enim diligebat in Jacob antequam natus fecisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordie suæ donum? Et quid oderat in Esau, antequam fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret justitiam, quam nullam ille fecerat: neque in isto odisset naturam, quam bonam ipse fecerat.

Item in eadem: *Si autem gratia, jam non ex operibus, alioqui gratia jam non est gratia* (Rom. xi.). Secundum hanc ergo gratiam, etiam propheticum testimonium consequenter assumens, *Sicut scriptum est, inquit, Jacob dilexi; Esau autem odio habui; et continuo: Quid ergo dicemus, inquit, nunquid iniquitas est apud Deum? Absit.* Sed quare, absit? An propter opera quæ futura presciebat amborum? Imo et hoc absit? *Moses enim dicit: Miserebor cui misertus ero, et misericordiam præstabo cui misericors fuero. Igitur nec volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei* (Rom. ix.). Atque ut in vasis quæ perfecta sunt in perditionem, quæ damnatæ debita est massa, agnoscant vasa ex eadem massa facta in honorem, quid eis misericordia divina largita sit, dicit enim, inquit, *Scriptura ad Pharaonem: Quia ad hoc te excitavi, ut ostendam in te patientiam meam, et ut glorificetur nomen meum in universa terra* (Exod. ix.). Denique ad utrumque concludit: *Ergo cujus vult miseretur, et quem vult obdurat.* Hoc facit apud quem non est iniquitas. Miseretur itaque gratuito dono, obdurat autem justissimo merito.

CAPUT VII.

Ex variis libris ejusdem S. Augustini.

Augustini contra Pelagium libro II (contra duas epist. Pelag. l. II, cap. 7). Nobis in duobus istis geminis unam procul dubio habentibus causam, difficultatem quæstionis cur alius sic, alius vero sic mortuus est, velut non solvendo solvit Apostolus. Qui cum et ipse de duobus geminis tale aliquid proposuisset, propter quod non ex operibus, quia nondum operati fuerant aliquid boni vel mali, sed ex vocante dictum est: *Major serviet minori; Et: Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (Rom. ix); et hunc [al. hujus] profunditatis horrorem usque ad hoc perduxisset, ut diceret: *Ergo cujus vult miseretur, et quem vult obdurat, sensit continuo quid moveret, et ibi* B *verba contradicentis [al. add. quæ apostolica auctoritate coerceret] opposuit.* Ait enim: *Dices itaque mihi: Quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis resistit? Responditque ista dicenti: O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quare sic me fecisti? Annon habet potestatem figulus tui ex eadem massa sacerdotum quidem vas in honorem, aliud in contumeliam* (Rom. ix)? Deinde seculæ tam magnum additumque secretum, quantum aperendum esse hominibus indicavit, aperuit dicens: *Si autem volens Deus ostendere iram, et demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, et ut notas faceret divitias gloriæ in vasa misericordie, quæ præparavit in gloriam* (Ibid.). Hoc est gratiæ Dei non solum adjutorium, C *verum etiam documentum: adjutorium scilicet in vasis misericordie; in vasis autem iræ, documentum.* In eis enim ostendit iram, et demonstrat potentiam suam; quia tam potens est bonitas ejus, ut bene utatur etiam malis, et in eis facit divitias gloriæ suæ in vasa misericordie; quoniam quod ab iræ vasis exigit justitia punientis, hoc vasis misericordie dimittit gratia liberantis; nec beneficium quod quibusdam gratis tribuitur, appareret, nisi Deus aliis ex eadem massa pariter reis justo judicio condemnatis, quid utrisque deberetur, ostenderet.

Augustini contra Pelagium, l. IV (Contra duas epist. Pelag. l. IV, c. 6): Sed quare istos homines oves facit, et istos non facit, apud quem non est acceptio personarum? Ipsa est quæstio quam beatus Apostolus curiosius quam capacius proponentibus ait: *O homo, tu quis es ut respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quare sic me fecisti?* (Rom. ix.) Ipsa est quæstio quæ ad illam pertinet altitudinem quam perspicere volens idem Apostolus quodammodo expavit et exclamavit: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliaris ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, et retribuitur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula seculorum* (Rom. xi.). Non ita-

quo istam scrutari audeant inscrutabilem quaestionem, qui meritum ante gratiam, et ideo jam contra gratiam defendentes, priores volunt dare Deo, ut retribuatur eis: priores utique dare quodlibet ex libero arbitrio, ut sit gratia retribuenda pro praemio: et sapienter intelligant, vel fideliter credant, etiam quod se putant priores dedisse, ab illo ex quo sunt omnia, per quem sunt omnia, in quo sunt omnia, percepisse. Cur autem iste accipiat, ille non accipiat, cum ambo non mereantur accipere, et quisquis eorum acceperit, indebite accipiat, vires suas metiantur, et fortiora se non scrutentur. Sufficiat eis scire quod non sit iniquitas apud Deum. Cum enim nulla merita invenisset Apostolus quibus Jacob geminum apud Deum praecederet fratrem. *Quid ergo dicemus?* inquit: *Nunquid est iniquitas apud Deum?* Absit. *Moyse enim dicit: Miserebor cujus misertus ero et misericordiam praestabo cui misericors fuero. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei (Rom. ix).* Grata sit ergo nobis ejus gratuita miseratio, etiamsi haec profunda insoluta sit quaestio. Quae tamen eatenus solvitur, quatenus eam scribit idem Apostolus dicens: *Si autem Deus volens ostendere iram, et demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa irae, quae perfecta sunt in perditionem, et ut notas faceret divitias gloriae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam (Ibid.).* Ira quippe non redditur nisi debita, ne sit iniquitas apud Deum: misericordia vero etiam cum praebetur indebita, non est iniquitas apud Deum. Et hinc intelligunt vasa misericordiae quam gratuita illis misericordia praebetur, quod irae vasis, cum quibus est eis perditionis causa et massa communis, ira debita et iusta rependitur. Haec jam satis sint adversus eos qui per arbitrii libertatem destruere volunt gratiae largitatem [al., largitorem].

Augustini de Praedestinatione sanctorum, ad Prosperum et Hilarium (cap. 16). Legimus in Actibus apostolorum, cum dimissi a Judaeis apostoli venissent ad suos, et indicassent quanta eis seniores et sacerdotes dixissent, levaverunt illi vocem unanimes omnes ad Dominum, et dixerunt: *Domine, tu es qui fecisti caelum et terram, et mare, et omnia quae in eis sunt: qui per os patris nostri David sancti pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus. Convenerunt enim in veritate in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes et Pilatus, et populus Israel, facere quanta manus tua et consilium praedestinavit fieri (Act. iv).* Ecce quod dictum est, secundum Evangelium quidem, inimici propter vos (Rom. xi). Tanta quippe ab inimicis Judaeis manus Dei et consilium praedestinavit fieri, quanta necessaria fuerunt Evangelio propter nos.

^a Augustini de bono Perseverantiae, ad Prosperum

^a Hincm., de Praed., cap. 1.

A et Hilarium (cap. 6): Nihil enim fit nisi quod aut ipse facit, aut fieri ipse permittit.

In eodem (cap. 11): Proinde, sicut Apostolus ait: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Qui et parvulis quibus vult, etiam non volentibus, neque currentibus subvenit, quos ante constitutionem mundi elegit in Christo: daturus etiam eis gratiam gratis, id est nullis eorum vel fidei vel operum meritis praecedentibus: et majoribus, etiam his quos praevидit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros. Quibus non vult subvenire, non subvenit, de quibus sua praedestinatione occulte quidem, sed juste judicavit. Non enim est iniquitas apud Deum, sed incrustabilia sunt judicia ejus et investigabiles viae ejus; *universae enim viae Domini misericordia et veritas (Psal. xxiv).*

Augustini ex libro Retractionum, de libro de diversis Quaestionibus xxii, cap. 21 (l. 1, c. ult.): « Utrum Deus mali auctor non sit. » Ubi videndum est ne male intelligatur quod dixi: « Mali auctor non est, quia omnium quae fecit auctor est: quia in quantum sunt, in tantum bona sunt; » et ne hinc putetur non ab illo esse poenam malorum, quae utique malum est iis qui puniuntur. Sed hoc ita dixi quemadmodum dictum est: *Deus mortem non fecit (Sap. 1)*; cum alibi scriptum sit: *Mors et vita a Domino Deo est (Eccli. xi).* Malorum ergo poena, quae a Deo est, malum quidem est malis, sed in bonis Dei operibus est: quoniam justum est ut mali puniantur, et utique bonum est omne quod justum est.

^C Augustini in expositione psalmi vii (post medium): *Sagittas suas ardentibus operatus est.* Arcum ergo istum, Scripturas sanctas libenter acceperim, ubi fortitudine Novi Testamenti, quasi nervo quodam, duritia Veteris flexa et edomita est. Hinc tanquam sagittae emittuntur apostoli, vel divina praeconia jaculantur. Quas *sagittas ardentibus operatus est*, id est, quibus percussi divino amore flagrant. Qua enim alia sagitta percussa est, quae dicit: *Inducite me in domum vini, constituite me inter unguenta, constipate me inter mella [F. mala], quoniam vulnerata charitate ego sum? (Cant. ii.)* Quibus aliis sagittis accenditur, qui redire ad Deum cupiens, et ab ista peregrinatione remeans, adversus dolosas linguas petit auxilium, et dicit [al. et ei dicitur]: *Quid detur tibi, aut quid adjiciatur tibi adversus linguam dolosam? Sagittae potentis acutae, cum carbonibus vastatoribus (Psal. cxix)*, id est, quibus percussus atque inflammatus tanto amore ardeas regni caelorum, ut omnium resistentium, et a proposito avocare volentium linguas contempnas, et persecutiones eorum derideas, dicens: *Quis me separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Certus sum enim, inquit, quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque praesentia, neque futura, neque virtus, neque altitudo, neque pro-*

Jundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro (Rom. viii). Sic ardentibus sagittas suas operatus est. Nam in Græcis exemplaribus ita invenitur: *Sagittas suas ardentibus operatus est*; Latina autem *ardentes* pleraque habent. Sed sive ipsæ sagittæ ardeant, sive ardere faciant, quod utique non possunt nisi et ipsæ ardeant, integer sensus est. Sed quia non sagittas tantum, sed etiam *vasa mortis* dicit Dominum in arcu parasse, quæri potest quæ sint *vasa mortis*? An forte hæretici? Nam et ipsi ex eodem arcu, id est ex eisdem Scripturis in animas non charitate inflammandas, sed venenis perimendas insiliunt, quod non contingit nisi pro meritis. Propterea divinæ providentiæ etiam ista dispositio tribuenda est, non quia ipsa peccatores faciat [*al. facit*], sed quia ipsa ordinat cum peccaverint. Malo enim voto per peccatum legentes, male coguntur intelligere, ut ipsa sit pœna peccati; quorum tamen morte illi catholice Ecclesiæ, tanquam quibusdam spinis, a somno excitantur, ut ad intelligentiam divinarum proficiant Scripturarum. *Oportet enim et hæreticos esse, ut probati, manifesti fiant inter vos (I Cor. xi)*; hoc est inter homines, cum manifesti sint Deo. An forte easdem *sagittas et vasa mortis* disposuit ad perniciem infidelium, et *ardentes vel ardentibus operatus est* ad exercitationem fidelium? Non enim falsum est quod Apostolus dicit: *Aliis sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Et ad hæc quis idoneus? (II Cor. ii.)* Non ergo mirum si iidem apostoli et *vasa mortis* sunt eis in quibus persecutionem passi sunt, et igneæ sagittæ ad inflammanda corda credentium. Post hanc autem dispensationem justam [*al. justum*] venit iudicium: de quo ita dicit, ut intelligamus unicuique homini supplicium fieri de peccato suo, et ejus iniquitatem in pœnam converti. Ne putemus illam tranquillitatem et ineffabile lumen Dei de se proferre unde peccata puniantur, sed ipsa peccata sic ordinare ut quia fuerunt delectamenta homini peccanti, sint instrumenta Domino punienti.

Augustini in expositione psalmi ix: *De occultis Filii*. Quæ sunt igitur *occulta Filii*? In quo verbo primum intelligendum est esse aliqua manifesta Filii, de quibus distinguantur hæc quæ appellantur *occulta*. Quamobrem quoniam duos adventus Domini credimus, unum præteritum, quem Judæi non intellexerunt; alterum futurum, quem utrique speramus: et quoniam iste, quem Judæi non intellexerunt, gentibus profuit, non inconvenienter accipitur de hoc adventu dictum, *pro occultis Filii*, ubi cæcitas ex parte Israel facta est, ut plenitudo gentium intraret (Rom. xi). Duo enim iudicia insinuantur per Scripturas, si quis advertat: unum occultum, alterum manifestum. Occultum nunc agitur, de quo apostolus Petrus dicit: *Tempus est ut iudicium incipiat a domo Domini (I Petr. iv)*. Occultum itaque iudicium est pœna qua nunc unusquisque hominum aut exercetur ad purgationem, aut admonetur ad con-

versionem, aut si contempserit vocationem et disciplinam Dei, excæcatur ad damnationem. Iudicium autem manifestum est, quo venturus est Dominus, iudicare vivos et mortuos, omnibus fatentibus cum esse a quo et bonis præmia et malis supplicia tribuentur. Sed tunc illa confessio, non ad remedium malorum, sed ad cumulum damnationis valebit. De his duobus iudiciis, uno occulto, altero manifesto, videtur mihi Dominus dixisse, ubi ait: *Qui in me credit, transit de morte ad vitam, nec in iudicium venit (Joan. v)*: in iudicium scilicet manifestum. Nam hoc quod transit de morte ad vitam, per nonnullam afflictionem, qua flagellat Dominus omnem filium quem recipit, iudicium occultum est. *Qui autem non credit, inquit, jam iudicatus est (Joan. iii)*; id est, occulto iudicio jam præparatus est ad illud manifestum. Hæc duo iudicia etiam in Sapientia legimus, ubi scriptum est: *Propter hoc tanquam pueris insensatis iudicium in derisum dedisti; hi autem hoc iudicio non correcti, dignum Dei iudicium experturi sunt (Sap. xii)*. Qui ergo non corriguntur illo iudicio occulto, dignissime illo manifesto punientur. Quo circa in hoc psalmo observanda sunt *occulta Filii*, id est, et humilis ejus adventus, qui profuit gentibus, cum cæcitate Judæorum; et pœna quæ nunc occulte agitur, nondum damnatione peccatorum, sed aut exercitatione conversorum aut admonitione ut convertantur, aut cæcitate ut damnationi præparentur qui converti noluerunt [*al., noluerint*].

Augustini in libro ii de Baptismo parvulorum. Ad Marcellinum scribens (*De peccatorum meritis et remis.*, l. ii, c. 7), inter alia sic dixit: Ignorantia igitur et infirmitas vitia sunt, quæ impediunt voluntatem ne moveatur ad faciendum opus bonum vel ab opere malo abstinendum. Ut autem innotescat quod latebat, et suave fiat quod non delectabat, gratia Dei est, quæ hominum ordinat [*al., adjuvat*] voluntates: qua ut non adjuventur, in ipsis itidem causa est, non in Deo, sive damnandi prædestinati sint, propter iniquitatem superbix, sive contra ipsam superbiam suam, iudicandi, et erudiendi, si filii sint misericordix.

Augustini ex lib. xv de Civitate Dei (cap. 1). Arbitror tamen satis nos jam fecisse magnis et difficillimis quæstionibus, de initio, vel de fine mundi; vel animæ, ipsius generis humani; quod in duo genera distribuimus, unum eorum qui secundum hominem; alterum eorum qui secundum Deum vivant. Quas item mystice appellamus civitates duas, hoc est, duas societates hominum, quarum una est quæ prædestinata est in æternum regnare cum Deo; altera, æternum supplicium subire cum diabolo.

Augustini de Perfectione hominis, ad Entropium et Paulum. *Deus de cælo respexit super filios hominum, ut vident si est intelligens, aut requirens Deum (Psal. xiii)*. Hoc ergo bonum quod est requirere Deum, non erat qui faceret, non erat usque ad unum, sed in eo genere hominum quod prædestina-

tum est ad interitum. Super eos enim respexit Dei A præscientia, protulitque sententiam.

Rescriptum sancti Augustini ad Hilarium (*Epist.* 89, *quæst.* 3). Itaque, *sicut per unius delictum in omnes homines ad condemnationem*, de qua condemnatione parvuli per sacramentum baptismi liberandi sunt, *ita per unius justificationem in omnes homines ad justificationem vitæ (Rom. v)*. Et hic omnes dixit, et ibi : Non quia omnes homines venient ad gratiam justificationis Christi, cum tam multi abalienati [*al.*, alienati] ab illa, in æternum moriantur : sed quia omnes qui renascuntur in justificationem, non nisi per Christum renascuntur : sicut omnes qui nascuntur in condemnationem, non nisi per Adam nascuntur. Nemo quippe est in illa generatione, præter Adam ; nemo in ista re- B generatione, præter Christum. Ideo omnes, et omnes. Eisdem autem omnes etiam multos postea dicit, adjungens : *Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi ; sic et per unius hominis obedientiam justitiam constituuntur multi. Qui multi, nisi quos paulo ante omnes dixerat ?*

In eodem : Quoniam mors temporalis, quamvis et ipsa de originali delicto propagata sit, corpus in eis interimit, animam vero ad pœnam non trahit, ubi voluit regnum mortis intelligi, ut anima renata per gratiam, jam non moriatur in gehennam : id est, a vita Dei non alienetur, non separetur. Temporalis autem mors corporis, etiam iis qui Christi morte redimuntur, relinquitur interim ad exercitationem fidei, et agonem præsentis luctaminis [*al.*, luctationis] in quo et martyres certaverunt, absumetur vero et ipsa in renovatione corporis quam resurrectione pollicetur. Ibi enim penitus absorbebitur mors in victoriam, cui modo gratia Christi admittit regnum, ne secum animas ad pœnas Tartari trahat.

Augustini ex libro *Enchiridion* (*cap.* 100) : Hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus, et tam sapienter exquisita, ut cum angelica et humana creatura peccasset, id est non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem, qua factum est quod Creator noluit, implet ipse quod voluit, bene utens et malis, tanquam summe bonus, ad eorum damnationem, quos juste prædestinavit ad pœnam ; et ad eorum salutem, quos benigne prædestinavit ad D gloriam.

CAPUT VIII.

Ex sancto Fulgentio, libro de Prædestinatione ad Monimum.

Fulgentii, ex libro de Prædestinatione ad Monimum (*lib.* 1, *cap.* v). Quantum igitur ipsa veritate (quæ verum lumen est) illuminante tenebras meas, in hujus quæstionis scrutatione, facultas mihi hactenus est intelligendi concessa, nihil aliud accipiendum existimo in illo sancti Augustini sermone, quo ad interitum quosdam prædestinatos firmat, nisi ad interitum supplicii, non delicti : neque ad malum quod injuste admittunt, sed ad cruciatum, quem ju-

stissime patientur : nec ad peccatum quo primæ resurrectionis beneficium aut non accipiunt aut amittunt ; sed ad tormentum, quod illis propria iniquitas male parit, et æquitas divina bene retribuit. Nec ad mortem animæ primam, in qua nascuntur parvuli, vel in quam (sicut beatus Jacobus dicit) concupiscentia sua abstracti et illecti recidunt criminosi : sed ad mortem secundam, quam necesse est patiantur, retribuente justissimo iudice, sive qui ante perceptam baptismi gratiam discedunt de sæculo : sive qui in vacuum gratiam Dei recipientes, post acceptum baptismum, usque ad finem præsentis vitæ, malunt servi esse peccati, nec volunt, dum tempus est acceptabile et dies salutis, converti a via sua mala, ut vivant. Et ignorantes quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam eos adducat, ipsi, secundum duritiam suam et impœnitens cor, thesaurizant sibi iram in diæ iræ et revelationis justi iudicii Dei.

Item in eodem (*cap.* 7) : Non ergo prædestinati sunt mali ad hoc quod male operantur a concupiscentia sua abstracti et illecti ; sed ad hoc quod juste patiuntur inviti. Prædestinationis enim nomine, non aliqua voluntatis humanæ coactiva [*al.* coactiva] necessitas exprimitur, sed misericors et justa futuri operis divini sempiterna dispositio prædicatur. Deo autem misericordiam et iudicium cantat Ecclesia, cujus hoc opus est in homine, ut occulto voluntatis suæ, non tamen injusto consilio, aut gratuita misericordiam præroget misero, aut debitam justitiæ rependat injusto : imo, aut misericorditer debitori donet, quod si vellet juste posset exigere : aut juste cum usuris, quod suum est exigat, et iniquo debitori, quod debetur iniquitatibus, reddat.

Item in eodem (*cap.* 14) : In utrisque ergo, id est justis et injustis, tria quidem consideranda existimo, initium voluntatis, progressum operis, finem retributionis : ut in his quæcunque justa et bona videmus, justo et bono Deo demus : illa autem Deo indigna noverimus, in quibus nec bonitatem, nec justitiæ invenimus. Et considerata operum qualitate, illa credamus a Deo prædestinata, quæ misericordiae vel æquitati divinæ condigna reperiuntur, et congrua. *Misericors enim, et miserator, et justus Dominus.* Ac primo totius bonæ voluntatis initium ab illa sempiterna Trinitate, qui unus solus, et verus est Deus, et prædestinatum confitemur et datum. Hoc enim homini gratuita justificatione tribuit præparatum, quod in æterna prædestinatione præparaverat tribuendum

Item in eodem (*cap.* 17) : Et ideo jam, ut libelli series temperetur, malorum quoque voluntatem, operationem ac retributionem considerare debemus ; ut agnoscamus utrum malos Deus justus ad hoc etiam prædestinaverit faciendum, quod in eis puni-turus est factum ? An idcirco iniquos ad supplicium juste prædestinaverit, quia eorum mala opera, licet futura præscierit [*al.* præsciret], non tamen ipse prædestinavit ut futura essent, quia non ipse fecit ut fierent.

Item in eodem (cap. 19) : Ad voluntatem igitur A malam Deus hominem non prædestinavit, quia homini eam daturus ipse non fuit. Quomodo enim Deus hominem, quem ad imaginem suam fecit, prædestinaret ad malam voluntatem, quam ipse non fecit ?

Item in eodem (cap. 21) : Porro autem cum negare non possimus a Deo bono factum hominem bonum, si dixerimus eum a Deo prædestinatum ad opus aliquod malum, nos Deo misericordii et justo tale opus, quod absit, ascribimus, ubi nec misericors possit inveniri, nec justus. Si enim cum a Deo fieret homo, sic erat in presenti opere Dei, bonus, ut in prædestinatione ejus esset malus ; procul dubio Dei opere malus futurus erat, a quo ad peccandum prædestinatus fiebat. Ubi statim illa consequitur absurditas, ut dicatur, quia Deus (de quo Propheta B dicit, *qui fecit quæ futura sunt*) in se habuit (quod absit) iniquitatis originem, si hominem a se factum ipse prædestinaverat peccatorem. Prædestinatio enim ejus, præparatio est operum ejus. Et sicut competit Deo bono, ut causa sit totius operis boni : sic incongruum est ut in ipso putetur causa cujuslibet operis mali. Deinde attendamus, quia nulla ratio redditur, qua homo ad peccatum prædestinatus a Deo credatur. Si enim in his quos Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi benedixit in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo Jesu, sicut elegit eos in charitate, qui prædestinavit eos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum. Si ergo in his causa prædestinationis quæretur, non utique alia, sed sola gratuita Dei misericordia reperitur.

Item in eodem (cap. 22) : In his autem qui putantur prædestinati, non ad luenda supplicia, sed ad perpetranda peccata, cum causa ipsius prædestinationis quæritur, non invenio quid respondere possit, quisquis hanc asserere meditatur. Nunquid enim, sicut recte dicimus, ad hoc prædestinatos sanctos, ut, Deo in eis misericorditer operante, ex malis fierent boni, et ex impiis justi ? Quod cum dicimus, ad Dei gloriam dicimus : Nunquid sic recte dicere poterimus, ad hoc prædestinatos iniquos ut Deo in eis, etsi non misericorditer, saltem juste operante, ex bonis fierent mali, aut ex justis fierent impii ? Absit hoc a nobis, et ab omnibus Christianis, ut causam cujuslibet peccati quisquam deputare divinæ audeat æquitati : cum nec malitiæ, nec impietatis cujusquam causa esse possit.

Item in eodem (cap. 23) : Quis ergo putet a bono ac suavi Deo prædestinatum hominem aut ad malitiam voluntatis, qua bonum Deum relinqueret, aut ad amaritudinem contumaciæ, qua suavem Dominum non timeret ? Proinde fidelibus congruit credere et confiteri, Deum bonum et justum præscisse quidem peccaturos homines, quia nihil eum latere potuit futurorum (neque enim vel futura essent si in ejus præscientia non fuissent) : non tamen prædestinasse quemlibet hominem ad peccatum, quia si ad peccatum aliquod hominem Deus prædestinaret, pro pec-

catis hominem non puniret. Dei enim prædestinatione aut peccatorum præparata est pia remissio, aut peccatorum justa punitio. Nunquam igitur Deus ad hoc hominem potuit prædestinare, quod ipse proposuerat et præcepto prohibere, et misericordia diluere, et justitia punire. Iniquos itaque quos præscivit Deus hanc vitam in peccato terminaturos, prædestinavit supplicio interminabili puniendos, in quo sicut culpanda non est præscientia humanæ iniquitatis, ita prædestinatio laudanda est ultionis, ut agnoscat, non ab eo prædestinatum hominem ad quaecunque peccatum, quem prædestinavit peccati merito puniendum.

Item in eodem (cap. 24) : Et licet in ejus prædestinatione non fuerit, ut malitiam humanæ voluntati dedisset, fuit tamen in ejus prædestinatione, quid humanæ voluntatis malitiæ reddidisset. Propter hoc, quia sicut Psalmista testatur : *Misericors est Dominus et justus (Psal. cx1)*, prædestinavit justos ad gloriam, iniquos ad pœnam. Justificandis ergo atque glorificandis prædestinatum misericordiæ suæ opus prædixit pariter et promisit : iniquis autem prædestinatum justitiæ suæ opus prædixit tantummodo, non promisit (cap. 25). Quod si quis quærat cur Deus omnia quidem prædestinata prædixerit, non tamen omnia prædestinata promiserit ? Respondemus promissionem dici non posse, nisi cum aliquid ad hoc prædicatur faciendum, ut possit ei cui promittitur prodesse jam factum. Et promissum semper esse doni, non semper esse judicii ; cum C promissi largitas semper beatificet, judicii vero severitas aliquando contristet. Quod Propheta metuens, hujusmodi ad Deum orationem effundit : *Ne in res in judicio cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens (Psal. cxlii)*. Sciebat enim cunctos pari retinendos punitiois vinculo, nisi Deus in quibus vellet misericordiam fecisse, superexaltaret judicio. Justificatio igitur et glorificatio, quæ non est homini ex homine, sed ex Deo, quia multum sanctis fuerat profutura, idem prædicta est et promissa ; punitio vero, quia in æternum fuit impiis obfutura, prædicta est tantummodo, non promissa. Quod etiam divinis testimoniis facilius ostenditur. In illo quippe Prophætæ loco utramque pariter invenitur expressum, ubi Deus per Isaiam D eos qui sibi non serviunt, his arguit verbis : *Ecce, qui serviunt mihi manducabunt, vos vero esurietis : Ecce, qui serviunt mihi bibent, vos vero sitiatis : Ecce, qui serviunt mihi lætabuntur, vos vero clamabitis præ dolore cordis vestri, et a contritione spiritus ululabitis (Isa. lxxv)*. In his omnibus, quæcunque ad iniquorum personam pertinent, prædicta sunt tantummodo, non promissa. Neque enim dicendum est bonitatis largitate promissum quod intentat iniquitatis merito severitas inferendum. Si qua vero ad personam servientium Deo pertinent, et prædicta sunt, et promissa. Tale aliquid est etiam in illo Salvatoris nostri sermone, quo ait : *Tunc illi ibunt in combustionem æternam, justii autem in vitam æter-*

nam (*Matth. xv*). Prædixit et promisit præmium, quo fruerentur justis, non autem promisit, sed prædixit supplicium, quo punirentur injusti. Neque enim sicut prædestinavit sanctos ad justitiam accipiendam, sic prædestinavit impios ad eandem justitiam amittendam: quia *misericors Dominus et justus*, potuit gratis a pravitate liberare quos voluit, pravitatis autem operator nunquam fuit, nisi in quantum a Deo discessit, nec discessum Deus prædestinavit, quamvis discessurum cognitione divina præsciverit (*cap. xxvi*). Deus itaque, licet auctor non sit malorum cogitationum, ordinator tamen est malorum voluntatum, et de malo opere cujuslibet mali, non desinit ipse bonum operari: nec in ipsis injustæ voluntatis operibus, deserit operum suorum justum ordinem, quia et hoc in ipso ordine habet, quod B in illo extremo examine, quantum ad humani sensus æstimationem, nisi *sine causa vulneratur*? Sed tamen sub divina districtione justum est, ut propago mortalis, velut infructuosa arbor, et in ramis servet amaritudinem, quam traxit ex radice. Ait ergo: *In turbine enim conteret me, et multiplicabit vulnera mea sine causa*. Ac si aperte humani generis damna considerans, dicat: Districtus judex qui eos animadversione trucidat, quos culpa propriæ actionis damnat; si et illos in æternum percutit, quos reatus arbitrii non addicit.

Item in eodem (*cap. xxvi*). Tales ad interitum prædestinavit, quia talibus juste [*Al. justæ*] punitionis supplicium præparavit. Quod utique manifesto Dominus ipse sermone perdocuit, in eo, quod a se ostendit paratum, non solum regnum ubi lætentur boni; sed et ignem æternum, ubi crucientur mali. Bonis etenim dicturus est: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi* (*Matth. xxv*). Malis autem dicturus est: *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus* (*Ibid.*). Ecce ad quod Dominus iniquos et impios prædestinavit, id est ad supplicium justum, non ad aliquod opus injustum; ad poenam, non ad culpam: ad punitionem, non ad transgressionem: ad interitum, quem ira justis iudicis peccantibus reddidit, non ad interitum, quo in se iram Dei peccantium iniquitas provocavit. Quod beati Apostoli prædicatio manifestat, qui malos quos in æternum damnaturus est Deus, vasa vocat iræ, non culpæ.

Item in eodem: Non ergo iniqui prædestinati sunt ad mortem animæ primam, sed prædestinati sunt ad secundam, id est, ad stagnum ignis et sulphuris. D

CAPUT IX.

Ex S. Gregorio papa in libris Moralium.

Gregorii papæ in Job, libro ix (*cap. xii, in cap. ix Job*): In quo nimirum turbine, idcirco justus nequaquam conteritur. Perpendit namque adhuc in præsentis vitæ itinere constitutus, humanis actibus exactor operum quam districtus appareat: qui quosdam tunc reatu culpæ originalis astrictos, etiam sine operibus damnat. Unde recte vir sanctus ex humani generis voce protinus adjungit: *Et multiplicabit vulnera mea, etiam sine causa*. Nonnulli enim prius a præsentis luce subtrahuntur, quam ad proferenda bona malave merito activæ vitæ perveniant: quos quia a culpa originis sacramenta salutis

A non liberant, et hic ex propriis nihil egerunt, et illuc ad tormenta perveniunt. Quibus unum malum est, corruptibiliter nasci, aliud corruptibiliter mori: sed quia post mortem quoque æterna mors sequitur occulto eis justoque iudicio, *etiam sine causa vulnera multiplicantur*: perpetua quippe tormenta suscipiunt, qui nihil ex propria voluntate peccaverunt. Hinc namque scriptum est: *Non est mundus in conspectu ejus, nec unius diei infans super terram*. Hinc per semetipsam Veritas dicit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei* (*Joan. iii*). Hinc Paulus ait: *Eramus natura filii iræ, sicut et cæteri* (*Ephes. ii*). Qui itaque nullum proprium adjungens, ex solo originali reatu perimitur, quid iste in illo extremo examine, quantum ad humani sensus æstimationem, nisi *sine causa vulneratur*? Sed tamen sub divina districtione justum est, ut propago mortalis, velut infructuosa arbor, et in ramis servet amaritudinem, quam traxit ex radice. Ait ergo: *In turbine enim conteret me, et multiplicabit vulnera mea sine causa*. Ac si aperte humani generis damna considerans, dicat: Districtus judex qui eos animadversione trucidat, quos culpa propriæ actionis damnat; si et illos in æternum percutit, quos reatus arbitrii non addicit.

Gregorii papæ in libro Job xi (*cap. 2, in cap. xii Job*): *Abundant tabernacula prædonum, et audacter provocant Deum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum*. Facile est hominem tunc divitias despicerè cum habet: difficile vero est eas cum non habet, viles æstimare. Unde patenter ostenditur, quatenus contemptus terrenarum rerum in beati Job cogitatione fuerit, qui tunc dicit nulla esse quæ abundant reprobis, quando omnia amisit. Ait ergo: *Abundant tabernacula prædonum, et audacter provocant Deum*. Quia plerumque eo magis contra Deum superbiunt, quo ab ejus largitate, et contra meritum, ditantur, et qui provocari bonis ad meliora debuerant, donis pejores fiunt. Sed intelligendum nobis est, quomodo prædones appellentur, dum protinus additur, *Cum ipse dederit omnia in manibus eorum*. Si enim prædones sunt, violententer abstulerunt: et dubium non est, quin violentorum non sit adjutor Deus. Quomodo igitur ipse dat, quod hi qui prædones sunt, nequiter tollunt? Sed sciendum est, quia aliud est quod omnipotens Deus misericorditer tribuit, aliud quod iratus habere sinit. Nam quod prædones perverse faciunt, hoc dispensator æquissimus fieri, non nisi juste permittit, ut et is qui rapere sinitur, cæcatus mente culpam augeat, et is qui rapinam patitur, jam in ejusdem rapinæ damno, pro alia quam ante perpetravit culpa, feriat. Ecce enim quidam in montis fauce constitutus, insidiatur itinerantibus; sed his qui iter agit, inique fortasse quædam aliquando perpetravit; eique omnipotens Deus malum suum in præsentis vita retribuens, atque hanc [*al. hunc*] insidiatoris manibus tradens, vel spoliari rebus, vel etiam interire permittit. Quod ergo prædo injuste

appetit, hoc æquissimus iudex juste fieri permisit, ut et ille reciperet quod injuste fecerat: et iste gravius quandoque feriat, per cuius nequissimam voluntatem, culpam omnipotens Deus in alterum juste vindicavit. Ille purgatur qui opprimitur; in isto reatus augetur qui opprimit, ut vel de fundo nequitiae quandoque ad pœnitentiam redeat, vel non revertens, tanto gravius æterna damnatione feriat, quanto diu est in sua iniquitate toleratus. Cum illo ergo misericorditer agitur, ut peccatum finiat: cum isto districte ut multiplicet, nisi ad pœnitentiam recurrat. In illo mala purgantur dum vim sustinet: in isto cumulantur, dum facit. Omnipotens itaque Deus quod fieri prohibet, justum est ut fieri sinat: ut unde nunc exspectat, et non conversos diu tolerat, quandoque inde plus feriat. Bene ergo dicitur: *Abundant tabernacula prædonum et audacter provocant Deum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum: quidquid iniqui tollant, eis hoc ipse dat, qui illis ad rapinam posset resistere, si misereri voluisset.*

Ex eodem libro (cap. 5): *Si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.* Quia omnis homo per id quod male agit, quid sibi aliud quam conscientiae suae carcerem facit, ut hunc animi reatus premat, etiamsi nemo exterius accuset? Qui cum, iudicante Deo, in malitiae suae cæcitate relinquitur, quasi intra semetipsum clauditur, ne evadendi locum inveniat, quem invenire minime meretur. Nam sæpe nonnulli a pravis actibus exire cupiunt, sed quia eorundem actuum pondere premuntur, in malæ consuetudinis carcere inclusi, a semetipsis exire non possunt. Et quidam culpas proprias punire cupientes hoc quod recte se agere aestimant, in graviores culpas vertunt: fitque modo mirabili, ut quod exitum putant, hoc inclusionem inveniant. Sic videlicet reprobis Judas, cum mortem sibi contra peccatum intulit, ac æternæ mortis supplicia pervenit; et pejus de peccato pœnituit quam peccavit. Dicatur ergo: *Si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.* Quia sicut nemo obsistit largitati vocantis, ita nullus obviat justitiæ relinquentis. Includere itaque Dei, est clausis non aperire. Unde ad Moysen dicitur de Pharaone: *Ego obdurabo cor ejus.* Obdurare quippe per justitiam dicitur Deus, quando cor reprobum per gratiam non emollit. Recidit [at. includit] itaque hominem, quem in suorum operum tenebris relinquit.

Ex eodem libro (cap. 8): *Regum itaque balteum dissolvit,* quando in his qui bene regere membra sua videbantur, propter elationis culpam, castitatis in eis cingulum destruit. Quid vero in fune accipitur, nisi peccatum? Sicut per Salomonem dicitur: *Imiquitates suæ capiant impium: et funibus peccatorum suorum constringitur (Prov. v).*

Gregorii papæ in Job, libro xii (cap. 2, in cap. iv Job): *Constituisi terminos ejus qui præteriri non poterunt.* Nulla quæ hominibus in hoc mundo sunt absque omnipotentis Dei occulto consilio veniunt. Nam cuncta Deus secutura præsciens, ante sæcula decre-

vit, qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe jam homini est, vel quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum adversitas feriat: ne electos ejus aut immoderata prosperitas elevet, aut nimia adversitas gravet. Statutum quoque est, quantum in ipsa vita mortali temporaliter vivat.

Gregorii papæ in Job, libro xiv (cap. 18, in cap. xix Job): *Et obsederunt in gyro tabernaculum meum.* In gyro enim tabernaculum obsident, quando ex omni latere suis tentationibus mentem cingunt, quam modo lugere de temporalibus, modo desperare de æternis, modo in impatientiam ruere, atque in Deum blasphemiae verba jaculari, pessima suggestionem persuadent. Quæ tamen verba, ut jam prædiximus, beato Job etiam juxta historiam congruunt: qui dum mala quæ pertulit ante oculos congressit, non quasi corrigendum filium, sed quasi hostem, percussus se esse indicavit. Per quem sibi etiam latrones ejus viam fecerunt, quia maligni contra eum spiritus licentiam percussione acceperunt. Cujus in gyro tabernaculum obsederunt, quia, sublatis rebus et filiis, etiam corpus ejus omne vulneribus attriverunt. Sed mirum valde est, cum latrones diceret, cur addidit ejus, ut videlicet eosdem latrones Dei esse monstraret. Qua in re si voluntas ac potestas malignorum spirituum discernatur, cur latrones Dei dicantur, aperitur. Maligni quippe spiritus ad nocendum nos incessabiliter anhelant; sed cum pravam voluntatem ex semetipsis habeant, potestatem tamen nocendi non habent, nisi eos voluntas summa permittat. Et cum ipsi quidem injuste nos lædere appetunt, quemlibet tamen lædere, non nisi injuste a Deo permittuntur. Quia ergo in eis voluntas injusta est, et potestas justa, et latrones dicuntur, et Dei, ut ex ipsis sit, quod inferre mala injuste desiderant, et ex Deo, quod desiderata juste consummant.

Ex eodem libro (cap. 22): *Et orabam filios uteri mei.* In Deo, qui corporis forma non circumscribitur, membra corporis, id est manus, oculus, uterus ita nominantur, ut ex membrorum vocabulis, effectus ejus potentiae designetur. Oculos quippe habere dicitur, quia cuncta videt: manus habere describitur, quia cuncta operatur: in utero autem proles concipitur, quæ in hac vita profertur. Quid ergo uterum Dei, nisi ejus consilium debemus accipere, in quo ante sæcula per prædestinationem concepti sumus; ita ut creati per sæcula producamur? Deus ergo, qui manet ante sæcula, uteri sui filios oravit, quia eos quos potenter per divinitatem condidit, incarnatus veniens humiliter rogavit.

Gregorii papæ in Job, lib. xv (cap. 24, in cap. xxi Job). *Et in puncto ad inferna descendunt.* Potest in puncto hoc quoque intelligi, quod sæpe hi, qui diu in iniquitate tolerati sunt, subita morte rapiuntur; ut nec flere ante mortem liceat quæ peccaverunt. Sed quia nonnunquam etiam vita justorum subito sine terminatur, melius illud accipimus, si hoc de eorum temporali vita sentiamus; quia quidquid transire potuit, subitum fuit. Amicis autem beati

Job, qui idcirco hunc injustum esse crediderunt, quia flagellatum viderunt, recte ejusdem sancti viri voce, de iniquorum flore et perditione ostensum est, quia præsentis vitæ prosperitas, innocentiae testis non est : quia multi ad perennem vitam per flagella redeunt, et plerique ad infinita judicia perducendi sine flagello moriuntur.

Ex eodem libro (cap. 30) : *Et sicut favilla quam turbo dispergit. Ante Omnipotentis oculos, iniqui vita favilla est : quia etsi apparet ad momentum viridis, ab ejus tamen judicio jam consumpta cernitur ; quia consumptioni est æternæ deputata. Hanc favillam turbo dispergit, quia Deus manifestus venit, Deus noster et non silebit. Ignis in conspectu ejus ardebit, et in circuitu ejus tempestas valida (Psal. XLIX).*

In eodem libro (cap. 32) : Sed ecce cum hæc audivimus [al., audimus], cordi nostro quæstio oritur, cur omnipotens et misericors Deus in tantam cæcitate cadere rationem humanæ mentis permiserit? Ne vero quisquam ultra quam debet, occulta Dei judicia discutere præsumat, recte subjungitur : *Nunquid Deum quisquam docebit scientiam, qui excelsos judicat?* Cum in his quæ de nobis aguntur, ambigimus, debemus alia quæ nobis sunt certa conspiciere, et eam quæ de nostra nobis incertitudine surrlexerat, cogitationis querelam placare. Ecce enim quod electos ad vitam flagella revocant; et a malis actibus reprobos nec flagella conpescunt : omnipotentis Dei judicia super nos valde occulta sunt, et injusta non sunt. Sed si tendamus oculum mentis ad superiora, in illis aspicimus, quia de nobis quid juste conqueri non habemus. Omnipotens enim Deus angelorum merita discernens, alios in æterna luce sine lapsu permanere constituit; alios sponte lapsos a statu suæ celsitudinis, in æternæ damnationis ultione prostravit. Nobiscum igitur injuste nihil agit, qui et subtiliorem nobis naturam juste judicavit. Dicat ergo : *Nunquid Deum quisquam docebit scientiam, qui excelsos judicat?* Qui enim super nos mira facit, constat procul dubio quia de nobis scienter omnia disponit. His itaque præmissis adjungitur, ubi humanus animus in requisitione fatigatur. Nam subditur : *Iste moritur robustus et sanus, dives et felix; viscera ejus plena sunt adipe, et medullis ossa illius irrigantur : alius vero moritur in amaritudine animæ suæ absque ullis operibus.* Ista cum ita Ant, quis omnipotentis Dei secreta discutiat, cur hæc ita esse permittat? Sed electis et reprobis et vita quidem dispar est; carnis autem in morte corruptio dispar non est.

Ex eodem libro (cap. 17 in cap. x Job) : *Devoravit eum ignis qui non succinditur.* a Miro valde modo paucis verbis expressus est ignis gehennæ. Ignis namque corporeus, ut esse ignis valeat, corporeis indiget fomentis. Qui cum necesse est ut servetur, per congesta ligna procul dubio nutritur : nec valet nisi succensus esse, et nisi reffectus subsistere. At contra gehennæ ignis, cum sit incorporeus, et in se missos reprobos corporaliter exurat, nec studio

A humano succinditur, nec lignis nutritur; sed creatus semel durat inexstinguibilis, et successione non indiget, et ardore non caret. Bene ergo de hoc iniquo dicitur : *Devorabit eum ignis qui non succenditur* : quia Omnipotentis justitia futurorum præscia ab ipsa mundi origine gehennæ ignem creavit, qui in pœna reproborum esse semel inciperet, sed ardorem suum etiam sine lignis nunquam finiret.

Ex eodem libro (lib. xvi, cap. 16, 17, in cap. xlii Job) : *Ipsè enim solus est, et nemo avertere potest cogitationem ejus (Sap. 1).* Nunquid non sunt angeli et homines, cœlum et terra, aer et mare, cuncta volatilia, quadrupedia, atque reptilia? Et certe scriptum est, *creavit ut essent omnia.* Cum ergo in rerum natura tam multa sint, cur beati viri voce nunc dicitur : *Ipsè enim solus est?* Sed aliud est esse, aliud principaliter esse; aliud mutabiliter atque aliud immutabiliter esse. Sunt enim hæc omnia, sed principaliter non sunt : quia in semetipsis minime subsistunt, et nisi gubernantis manu teneantur, esse nequaquam possunt. Cuncta namque in illo subsistunt, a quo creata sunt; nec ea quæ vivunt, sibi metipsis vitam tribuunt, neque ea quæ moventur, et non vivunt suis nutibus, ad motum ducuntur : sed ille cuncta movet, qui quædam vivificat, quædam vero non vivificata, in extremam essentiam mire ordinans servat. Cuncta quippe ex nihilo facta sunt, eorumque essentia rursus ad nihilum tenderet, nisi eam auctor omnium regiminis manu retineret. Omnia itaque quæ creata sunt, per se nec subsistere prævalent, nec moveri; sed intantum subsistunt, inquantum ut esse debeant acceperunt : intantum moventur, inquantum occulto instinctu disponuntur. Ecce enim peccator flagellandus est de rebus humanis : arescit in laboribus ejus terra, concutitur in ejus naufragiis mare, ignescit in ejus sudoribus aer, obtenebrescit contra eum inundationibus cœlum, inardescunt in ejus oppressionibus homines, moventur in ejus adversitate et angelicæ virtutes. Nunquid nam hic quæ inanimata, vel quæ viventia diximus, suis instinctionibus, et non magis divinis impulsibus agitantur? Quidquid est itaque quod exterius sævit, per hoc ille intuendus est qui hoc interius disponit. In omni igitur causa, solus ipse intuendus est [al., metuendus], qui principaliter est, qui etiam ad Mosem dicit : *Ego sum qui sum : sic dices filiis Israel : Qui est misit me ad vos (Exod. III).* Cum itaque flagellamur per ea quæ videmus, illum debemus sollicite metuere, quem non videmus. Vir itaque sanctus despiciat quidquid exterius terret, quidquid per essentiam suam, nisi regetur, ad nihilum tenderet : et mentis oculo suppressis omnibus intueatur unum in cujus essentiae comparatione, esse nostrum non esse est, et dicat : *Ipsè enim solus est.* De cujus mox immutabilitate, apte subjungitur : *Et nemo avertere potest cogitationem ejus.* Sicut enim immutabilis natura est, ita immutabilis cogitatione. Cogitationem quippe ejus nullus avertit, quia nemo resistere oc-

a Totum hunc locum pro se citat Hincmarus lib. de Prædestinatione, cap. 16

cultis ejus judiciis prævalet. Nam etsi fuerunt quidam qui deprecationibus suis ejus cogitationem avertisse videantur, ita fuit ejus interna cogitatio, ut sententiam illius avertere deprecando potuissent, et ab eo accipere quod agerent apud ipsum. Dicit ergo: *Et nemo poterit avertere cogitationem ejus, quia semel fixa judicia mutari nequaquam possunt. Unde scriptum est: Præceptum posuit, et non præteribit (Ps. cXLVIII). Et rursum: Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt (Luc. XXI). Et rursum: Non enim cogitationes meæ sicut cogitationes vestræ, neque viæ meæ sicut viæ vestræ (Isa. XXXV).* Cum ergo exterius mutari videtur sententia, interius consilium non mutatur, quia de unaquaque re immutabiliter intus constituitur; quidquid foris mutabiliter agitur. Sequitur: *Et anima ejus quodcumque voluit, hoc fecit.* Cum sit cunctis corporibus exterior, cunctis mentibus interior Deus; ea ipsa vis ejus qua omnia penetrat, cunctaque disponit; anima illius appellatur. Cujus videlicet voluntati nec illa obsistunt quæ contra voluntatem illius fieri videntur. Quia ad hoc nonnunquam permittit fieri, etiam quod non præcipit, ut per hoc illud certius impleatur quod jubet. Apostatæ quippe angeli perversa voluntas est; sed tamen a Deo mirabiliter ordinatur, ut ipsæ quoque ejus insidiæ utilitati bonorum serviant, quos purgant dum tentant. Sic itaque ejus anima quodcumque voluit, hoc fecit, ut inde quoque voluntatem suam impleat, unde voluntati illius repugnari videbatur.

CAPUT X.

Ex. SS. Isidoro et Hieronymo.

Isidori ex libro I Sententiarum, de Gratia et Prædestinatione (cap. 22): Sicut ignorat homo terminum lucis et tenebrarum, vel utriusque rei quis finis sit: ita plenius nescit, quis ante suum finem luce justitiæ præveniatur; vel quis peccatorum tenebris usque in suum terminum obscuretur, aut quis post lapsum tenebrarum conversus, resurgat ad lucem. Cuncta hæc Deo patent, hominibus vero latent.

Hieronymi in Isaia lib. XI (cap. 6, in c. v): Quam sæculi [al., qui sæculi] deliciis occupati, nec respicientes opera Dei, captivi ducuntur in peccatum, et non habent scientiam Dei, et idcirco fame et siti pereunt bonorum operum, atque virtutum: et detrahentur in gehennam, ibique æternis cruciatibus deputati, potentiam et superbiam miseria cernent, et humilitate mutari.

Hieronymi in Isaia, libro III (in I partem c. IX): Quomodo enim vestis quæ humano sanguine cruentata est, sanari non potest, sed infecta sanguine, igne comburitur, ut maculæ cum vestimento fœdi cruoris intereant: sic diaboli violenta prædatio, et tumultus ac turbæ quibus humanum sibi subjiceret genus, gehennæ ignibus deputatæ sunt.

In libro VIII (in c. XXV). Ut omnia opera ejus præferantur in publicum, et dispergantur habitatores ejus in diversa loca, præmiis vel suppliciiis deputati [al., destinati].

Ex libro X (in c. XXX): Ab heri quippe, et a præterito tempore præparata est a rege Domino Tophet, id est lata et spatiosa gehenna, quæ eos æternis urat ardoribus.

Hieronymi presbyteri explanationem in Ezechiel, libro IV (in c. XIV): *Fili hominis, isti viri qui coram te sedent, posuerunt immunditias suas in cordibus suis, sive cogitationes: et juxta Symmachum et Theodotionem, idola et scandalum.* Nunquid hujusmodi hominibus debeo respondere, qui cum cogitationibus pristinis ad me veniunt, ne hoc quidem tempore impietatis suæ scelera relinquentes? Quia igitur perverso ad te corde venerunt, responde eis, non ex persona tua, sed ex meo imperio, et dices ad eos: Hæc dicit Dominus. Est autem totius loci ista sententia: Homo homo, non aliarum gentium, quarum error potest habere veniam, sed domus Israel, qui cum pristinis vitiis, de quibus supra diximus, ad Prophetam venerit sciscitandum, ego respondebo juxta cor et immunditias suas; ut juxta quod vult et credit, ita et audiat. Nec enim meretur correctionem, qui non discendi, sed tentandi animo interrogat: sed suo corde capiendus est, secundum quod scribæ et Pharisei interrogantes Dominum, imitentantes, audiunt: *Quid me tentatis? Et rursum: Nec ego dicam vobis in qua virtute hæc faciam (Matth. XXI).*

In eodem: Quodque sequitur, et videtur facere quæstionem: *Propheta cum erraverit, et locutus fuerit verbum, ego Dominus decepi prophetam illum.* Non putemus de vero propheta dici, sed de pseudopropheta, qui *ἑρμηνεύς* propheta appellatur. Et de illo Scripturarum loco solvi potest, quando Achab rex Israel, vadens ad prælium, non vult audire Michæam prophetam, sed pseudoprophetæ consiliis acquiescit: dicitque Michæas, quod viderit Dominum sedentem in solio et erroris spiritum ultro se obtulisse ad decipiendum regem (III Reg. XXI). Diabolus quoque in volumine Job, circuiens terram, stare dicitur in conspectu Dei, et in substantiam primo Job, deinde in corpus ejus accipere a Domino potestatem (Job I). Sed et Balaam ariolus a Domino mittitur, ut decipiat Balac filium Beor (Num. XXI). Hoc autem totum dicitur, ne pseudoprophetarum fortitudini reputetur, quod decipitur populus, et magis vult audire mendacium, quam veritati aurem accommodare: sed quod Dei iræ sit, ut perversas populus et incredulus magis pseudoprophetas audiat, quam prophetas. Denique extendit manum suam super eum, subauditur prophetam, et deletur de medio populi ejus, ut portet iniquitatem suam, quia similis erroris, et pœna consimilis sit: ut tam ille qui interrogat, quam ille qui interrogatur, portent iniquitatem suam: nequaquam domus Israel, eorum qui Dei verba audire voluerint perversis vaticinationibus illudatur: sed sit populus Dei, et ipse Dominum habere mereatur. In eo quod dixit: *Ego Dominus decepi illum*, Salomonis verba consentiunt qui de Deo disputans ait: *Et illusoribus illudat (Prov. III). Illud*

que testimonium : *Si ambulaverint ad me perversi, et ego ambulabo contra eos in furore perverso (Levit. xxvi, juxta LXX).*

CAPUT XI.

Ex Prosperi Responsionibus ad Capitula Gallorum.

Prosperi quarta decima quippe Gallorum obiectio sic habetur (ex Fulg. ad Monim., cap. 30 et ult.) : *a* Quod qui Evangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædestinatione non credant. Et quod Deus ita defmierit, ut quicumque non credunt, ex ipsius constitutione non credant. Huic itaque pravitati, quæ beati Augustini dictis, non ex veritate, sed ex livore objiciebatur, tali Prosper sermone respondit : Infidelitas non credentium Evangelio nequaquam ex Dei prædestinatione generatur. Bonorum enim Deus auctor est, non malorum. Prædestinatio igitur Dei in semper bono est, aut ad retributionem justitiæ, aut ad donationem pertinens gratiæ : *Universæ enim viæ Domini misericordia et veritas.* Proinde infidelitas non credentium, non ad constitutionem Dei, sed ad præscientiam referenda est. Quæ non ideo necessitatem non credendi intulit, quia falli de ea, quæ futura erat, infidelitate non potuit.

Quinta decima etiam obiectio (*Ibid. c. 15, 16*) his verbis inserta est. *b* Quod idem sit præsentia, quod prædestinatio. Cui Prosper sic respondit : Qui præscientiam Dei in nullo ab ipsius prædestinatione discerni, quod tribuendum est Deo de bonis, hoc ei etiam de malis conatur ascribere. Sed cum bona ad largiorem cooperatoremque eorum Deum, mala autem ad voluntariam rationalis creaturæ nequitiam referenda sint : dubium non est, sine ulla temporali differentia, Deum et præscisse simul et prædestinasse, quæ ipso erant auctore facienda, vel quæ malis meritis justo erant iudicio retribuenda ; præscisse autem tantummodo, non etiam prædestinasse, quæ non ex ipso erant causam operationis habitura. (*Hactenus ex Fulg.*)

Ejusdem (*Prosper, ibid., c. 9*) : *e* Nullus omnino est ex omnibus hominibus, cujus natura in Christo Domino nostro suscepta non fuerit ; quamvis ille natus sit in similitudine carnis peccati, omnis autem homo nascatur in carne peccati. Deus ergo Dei Filius, mortalitatis humanæ particeps factus absque peccato, hoc peccatoribus et mortalibus contulit, ut qui natiuitatis ejus consortes fuissent, vinculum peccati et mortis evaderent. Sicut itaque non sufficit hominum renovationi, natum esse hominem Jesum Christum, nisi in ipso, eodem de quo ipse ortus est, spiritu renascantur : sic non sufficit hominum redemptioni, crucifixam esse Dominum Christum, nisi commoriantur ei, et consepeliantur in baptismo ; alioquin nato Salvatore in carne substantiæ nostræ, et crucifixo pro omnibus nobis, non fuerat necessarium ut renasceremur, et similitudine mortis ejus complantaremur. Sed cum sine hoc sacramento nemo homi-

num consequatur vitam æternam, non est salvatus cruce Christi qui non est crucifixus in Christo, non est crucifixus in Christo, qui non est membrum corporis Christi, qui non per aquam et Spiritum sanctum induit Christum. Qui ideo infirmitate nostra communionem habuit mortis, ut nos in virtute ejus haberemus consortium resurrectionis. Cum itaque rectissime dicatur Salvator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ naturæ susceptionem, et propter communem in primo homine omnium perditionem : potest tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit. Dicit enim Evangelista : *Quia Jesus moriturus erat pro gente, sed etiam ut filios Dei dispersos congregaret in unum (Joan. xi).* In sua enim venit, et sui eum non receperunt ; quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt (*Jean. i*). Diversa ergo ab istis sors eorum est, qui inter illos censentur de quibus dicitur : *Mundus eum non cognovit* ; ut possit secundum hoc dici : Redemptor mundi dedit pro mundo sanguinem suum, et mundus redimi noluit, quia lucem tenebræ non receperunt, quibus dicit Apostolus : *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (Eph. v).* Ipse Dominus Jesus, qui dixit se venisse quærere et salvare quod perierat : *Non veni, inquit, nisi ad oves quæ perierant domus Israel (Matth. xv).* Neque qui sunt semen Abrahæ, omnes filii ; sed in Isaac vocabitur tibi semen : id est, non qui filii carnis, hi filii Dei, sed qui filii promissionis, æstimantur in semine (*Rom. ix*). In istis ergo sunt illi de quibus dictum supra memoravimus : *Quia Jesus moriturus erat pro gente, non tantum pro gente, sed etiam ut filios Dei dispersos congregaret in unum (Joan. xi).* Quia non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus, per eum qui vocat quæ non sunt, tanquam quæ sunt, et qui dispersos Israel congregat, filii promissionis in unam Ecclesiam congregentur, ut impleatur quod promissum est Abrahæ, cui dictum est : *quod in semine ejus benedicendæ essent omnes tribus terræ (Gen. xviii).*

CAPUT XII.

Ex Cassiodoro in Psalmos, et Beda.

Cassiodori in expositione psalmi ix : *Cognoscetur Dominus judicium faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator, vera nimis et absoluta sententia ; quoniam tunc manifeste cognoscetur Dominus judicium facere, quando peccatoribus dabitur æterna cruciacione torqueri. Hic enim quia sunt eis libera scelera, relinqui creduntur forsitan impunita : sed ubi dies ille manifestationis advenerit, et throno majestatis suæ Dominus insederit, tunc generaliter agnoscentur operari judicium sua, quando humanum genus, sive a sinistris, sive a dextris, ejus fuerit arbitrio segregatum. Hoc est enim judi-*

a Hæc frequenter usurpat Hincmarus.

b Hincmarus de Prædest., cap. 16.

e Id. ibid., cap. 3.

cia vera facere, uniuscujusque merita, sine ulla confusione discernere. Sequitur sententiæ hujus aperta declaratio; dicit enim unde cognoscitur Dominum vera judicia facere: scilicet, quando nexuosis operibus suis peccator astringitur, et secundum actuum qualitatem recipit ultionem. Nam sensus ille omnino vitandus est, qui putat peccatorem sola delictorum suorum recordatione cruciandum. Nam si hoc tantum sufficeret, quare diceretur: *Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus (Math. xxv)?* Et illud: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Isa. lxvi)*. Non enim hic loca tormentorum negat peccatoribus dari, sed per qualitates operum suorum eos dicit esse torquendos. Sentiamus igitur locum peccatorum supplicia esse præparatum; intelligamus intrinsecus poenale malum, quod sceleratis legimus imminere. Nam ut revera cognoscamus beatitudinem a damnationibus, quibusdam terminis esse divisam, recordemur divitem oculos sublevasse, pauperemque Lazarum in sinu Abraham fuisse conspectum, se autem flammis ultricibus deputatum (*Luc. xvi*). Unde ordo iste veritatis nullatenus diceretur, si peccatores malorum recordatio sola torqueret. Hæc sunt occulta filii, quæ titulus prædixit.

Cassiodori in psalmo LI: *Destruit Deus in hac vita prosperrime, quos iterum ædificare decreverit. In fine autem qui destruitur, æternis suppliciis deputatur.*

Cassiodori in psalmo LIV: *Hos tales implere non [at., non implere] dicit dies suos quando cum sibi longam vitam promittunt, exitum celerrimæ mortis inveniunt. Nam omnium dies in prædestinatione noscuntur esse definiti.*

Cassiodori in psalmo LXV: *Impositi homines super capita nostra. Impositi dicit, ut omnia ipsius voluntate facta esse constaret; sicut dicit Dominus Pilato: Non haberes potestatem in me, nisi tibi data fuisset desuper (Joan. xix).*

Cassiodori in expositione psalmi LXXVII: *Misit in eos iram indignationis suæ: indignationem, et iram, et tribulationem, et immissiones per angelos malos. Ordo vindictæ verissima descriptione narratur. Prius enim Dominus peccatis nostris irascitur, quando nulla compunctione convertimur. Ac deinde malitiam hominis in sua indignatione, et ira, et tribulatione derelinquit, ut propriis adversitatibus affligantur, qui divinis jussionibus obedire contemnunt. Sicut scriptum est: Propterea tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut faciant quæ non conveniunt, etc. (Rom. i, 4). Scelerati quippe hominis indignatio pertinet ad tumidam superbiam, ira ad audaciam nefandam, tribulatio ad confusam desperationem. Tunc per angelos malos ad immissiones præcipitantur illicitas, et quasi nudati defen-*

sione divina, in prædam cadunt perniciosissimarum bestiarum. Perscrutandum est etiam quod dicit, immissiones factas per angelos malos, quasi et per angelos bonos non delibet peccatores. Per bonos enim angelos Sodomam subvertit et Gomorrhæm, quos Abraham et Lot suscipere suis hospitibus meruerunt. Tentatus est etiam transgressor per angelum malum, sicut in Regum volumine dicit: *Et introfuit spiritus Dei malus in Saul (I Reg. xviii)*. Justi quoque tentati sunt a diabolo, ut Job, et Paulus apostolus, et cætera hujusmodi. Constat enim cuncta quæ creata sunt, Creatoris aut permissioni aut imperio subjacere.

Cassiodori in Psalmo LXXXI: *Tantum est, ne refugientes malagma salutarum, exitiam vobis præparatis æternum.*

Cassiodori in psalmo LXXXII: *Et revereantur, et pereant. Iste sensus est quem superius dixit, quia ibi reverendo non proficiunt, sed pereunt, qui ad æternum supplicium destinantur.*

Cassiodori in psalmo LXXXVIII: *Frequenter emundat Divinitas quos flagellat, ut purgatum recipiat, quem peccatis sordidum respicebat; quos vero ab emundatione dissolvit, id est removit, hos jam et damnare decrevit.*

Cassiodori in psalmo XCII: *Parata sedes tua, Deus. Parata significat prædestinationem; quia totum in illa veritate consistit, quidquid in administratione mundi evenire contingerit.*

Cassiodori in expositione psalmi CIII: *In hac itaque nocte bestię silvarum, id est, dæmonia, et catuli leonum, quos diaboli corrupta voluntate genuerunt, ad devorationem quærentes aliquos, exierunt ut escam malitiæ, permittente tamen Domino, reperirent. Nihil enim a quoquam fieri potest, nisi quod ipse secreto judicio, aut ad probationem, aut ad vindictam faciendum esse permiserit.*

Cassiodori in expositione psalmi CIV: *Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus, et dolum facerent in servos ejus. Venit ad quartam partem, ubi Ægyptios memorat Hebræis invidiam habuisse sævissimam, atque eos operibus subjecisse durissimam. Præstando enim felicia populo Israelitico, convertit Dominus ad odium, et ad dolos cor Ægyptiorum; non quia ipse mali auctor est, sed præstando aliis beneficia, mentes excitavit obliquas. Necessè est enim, ut scelerati homines alienis prosperis intumescant, qui se norunt mereri non posse similia. Sicut in sacrificiis Cain et Abel factum est, quando unius sacrificium respuit, alterius libenter accepit (Gen. iv).*

Beda presbyteri in libro Hexæmeron in Genesis: *Et ecce miserunt manum viri, et introducerunt, etc. (Gen. xix)*. Ad sempiternum præparantur incendium, non inconvenienter insinuare.

^a Citat Hincm. cap. 16.

^b Hincm. ibid.

^c Hoc loco deficit apographum, neque hujus loci

expositio reperitur in Beda: paucis igitur verbis ad clausulam facientibus, cogimur esse contenti.

CAPUT XIII.

De gratia et libero arbitrio, ex diversa.

Venerabilis Innocentii papæ de libero arbitrio ista sunt verba ad Carthaginense concilium (*Innoc. epist. xxxi*). ^a Liberum enim, inquit, arbitrium olim ille peressus, dum suis inconsultus utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demersus, et nihil quemadmodum exinde surgere posset invenit, suaque in æternum libertate deceptus, hujus ruinæ jacuisset oppressus, nisi eum postea Christi per suam gratiam [*al. oppressa nisi eum post Christi pro sua gratia*] relevasset adventus, qui per novæ regenerationis purificationem, præteritum omne vitium sui baptismatis lavacro purgavit.

Ex epistola Afrorum episcoporum ad papam Zozimum: Manifestissime sensus probus invenitur, non esse liberum arbitrium, etc., et operari pro bona voluntate ^b.

Ex epistola Augustini ad Sixtum presbyterum ^c. Quod enim putant auferri sibi liberum arbitrium, si nec ipsam bonam voluntatem sine adjutorio Dei hominem habere consenserint, non intelligunt, non se firmare liberum arbitrium; sed impellere ut per inanis feratur, non in Domino, tanquam in petra stabili collocetur: *Paratur enim voluntas a Domino (Prov. vii juxta LXX; Vulg., Hauriet salutem a Domino)*. Quod autem personarum acceptorem Deum se credere existimant, si credant, quod sine ullis præcedentibus meritis, cujus vult miseretur, et quos dignatur, vocat, et quem vult, religiosum facit, parum attendunt, quod debita reddatur poena damnato, in debita gratia liberato; ut nec ille se indignum queratur, nec dignum se iste gloriatur; atque ibi potius acceptionem nullam fieri personarum, ubi una eademque massa damnationis et potius offensionis involvit, ut liberatus de non liberato discat, quod etiam sibi supplicium conveniret, nisi gratia subveniret. Si autem gratia, utique nullis meritis reddita, sed gratuita bonitate donata. Sed injustum est, inquit, in una eademque mala causa, hunc liberari, illum puniri. Nempe ergo justum est utrumque puniri. Quis hoc negaverit? Agamus ergo gratias Salvatori, tum nobis redditum non cernimus, quod in damnatione similium etiam nobis debitum fuisse cognoscimus. Si enim omnis homo liberaretur, utique lateret quid peccato per justitiam debeatur; si nemo, quid gratia largiretur? Ut ergo in hac difficillima quaestione verbis potius utamur Apostoli: *Volens Deus ostendere iram, et demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem: et ut notas faceret divitias gloriæ suæ, in vasa misericordiæ, cui non potest figmentum dicere: Quare sic me fecisti? cum habeat potestatem ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam (Rom. ix)*. Ubi quia universa ista massa merito damnata est, contumeliam debitam reddidit

A justitia, et honorem donat indebitum gratia, non meriti prærogativa, non fati necessitate, non temeritate fortunæ, sed altitudine divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam non aperit, sed clausam mirator Apostolus, clamans: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit, aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen (Rom. xi)*.

Augustini contra Pelagium libro 1 (*Contra duas epist. Pelagianorum, l. 1, cap. 2*): Dicunt, inquit, illi Manichæi, quibus modo non communicavimus, id est, toti isti cum quibus dissentimus, quia primi hominis peccato, id est Adæ, liberum arbitrium perierit, et nemo jam potestatem habeat bene vivendi, sed omnes in peccatum carnis suæ necessitate cogantur. Manichæos appellat catholicos, more illius Joviniani, qui ante paucos annos hæreticus novus, virginitatem sanctæ Mariæ destruebat, et virginitati sacræ nuptias fidei coæquabat. Nec ob aliud hoc objiciebat catholicis: nisi quia eos videri volebat accusatores, vel damnatores esse nuptiarum. Liberum autem arbitrium defendendo præcipitant, ut de illo potius ad faciendam justitiam, quam de Domini adjutorio confidatur, atque ut in se quisque, non in Domino gloriatur. Quis autem nostrum dicat quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere: libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate justitiam, propter quod natura humana divina indiget gratia, dicente Domino: *Si vos Filii liberaverit, tunc vere liberi eritis (Joan. viii)*; utique liberi, ad bene justeque vivendum. Nam liberum arbitrium usque adeo in peccatore non periit, ut per illud peccent maxime omnes, qui cum delectatione peccant, et amore peccati hoc eis placet, quod eis libet. Unde et Apostolus: *Cum essetis, inquit, servi peccati, liberi fuistis justitiæ (Rom. vi)*. Ecce ostenduntur etiam peccato minime potuisse, nisi alia libertate servire. Liberi ergo a justitia non sunt, nisi arbitrio voluntatis: liberi autem a peccato non fiunt, nisi gratia Salvatoris. Propter quod admirabilis doctor etiam verba ipsa discrevit: *Cum enim servi essetis, inquit, peccati, liberi fuistis justitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc in his in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum, mors est. Nunc autem liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem vero vitam æternam. Liberos dixit justitiæ, non liberatos, a peccato autem non liberatos, ne sibi hoc tribuerent; sed vigilantissime maluit dicere, liberatos, referens hoc ad illam Domini sententiam: *Si vos Filii liberaverit, tunc vere liberi eritis (Joan. viii)*. Cum itaque non vivant bene homines, nisi effecti filii Dei, quid est quod iste*

^a Hæc citat Hincmarus.

^b Et hic deficit apographum, nec exstat epistola

magni illius concilii Carthaginensis.

^c Hincm., lib. de Prædest., cap. 6.

libero arbitrio vult bene vivendi tribuere potestatem, cum hæc potestas non detur, nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, dicente Evangelio: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri (Joan. 1).*

Sed ne forte dicant, ad hoc esse adjutos ut haberent potestatem fieri filii Dei; ut autem hanc accipere mererentur, prius cum libero arbitrio nulla adjuti gratia receperunt. Hæc est quippe intentio, qua gratiam destruere moliantur, ut eam dari secundum merita nostra contendant. Ne forte ergo hanc evangelicam sententiam sic dividant, ut meritum ponant in eo quod dictum est: *Quotquot autem receperunt eum*; ac deinde, non gratis datam, sed huic merito redditam gratiam, in eo quod sequitur: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*; nunquid si quærat ab eis, quid sit, *receperunt eum*? dicturi sunt aliud, nisi, crediderunt in eum? Ut igitur et hoc sciant ad gratiam pertinere, legant quod ait Apostolus: *In nullo expavescat ab adversariis, quidem est illis causa perditionis, vestrae autem salutis: et hoc a Deo, quia vobis donatum est pro Christo, non tantum ut credatis in eum, sed ut etiam patiamini pro eo (Phil. 1).* Nempe utrumque dixit esse donatum. Item quod ait: *Pax fratribus, et charitas cum fide a Deo Patre et Domino Jesu Christo (Eph. 6).* Legant etiam quod ipse Dominus ait: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum (Joan. 6).* Ubi ne quisquam putet aliud esse venire ad me, quam credere in me, paulo post cum de suo corpore et sanguine loqueretur, et scandalizati essent plurimi in sermone ejus, ait: *Verba quæ ego locutus sum vobis spiritus et vita sunt: sed sunt quidam ex vobis qui non credunt.* Deinde subjunxit Evangelista: *Sciebat enim Jesus ab initio qui essent credentes, et quis traditurus esset eum, et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum.* Et hoc propter credentes, et non credentes, se dixisse manifestavit, exponens quod dixerat: *Nisi Pater qui me misit, traxerit eum: id ipsum aliis verbis repetendo, in eo quod ait: nisi datum fuerit ei a Patre meo.* Ille quippe trahitur ad Christum, cui datur ut credat in Christum. Datur ergo potestas ut filii Dei fiant, qui credunt in eum, cum hoc ipsum datur ut credant in eum, quæ potestas, nisi detur a Deo, nulla esse potest ex libero arbitrio, quia nec liberum in bono erit quod liberator non liberaverit; sed in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiæ vel occultus, vel manifestus deceptor insequitur, vel sibi ipse persuasit.

Augustini ad Vitalem: Rogo te quid operatur in filiis diffidentia princeps, nisi opera sua mala, et in primis, maximeque ipsam diffidentiam et infelicitatem qua sunt inimici fidei, per quam scit nos posse mundari, posse sanari, posse perfectissime liberos, quod eis vehementer invidet, in æternum regnare? Itaque aliquos eorum per quos amplius decipere affectat, sinit habere nonnulla, velut opera

bona, in quibus laudantur per quasque gentes, precipueque in gente Romana, qui præclare gloriosissimeque vixerunt; sed quoniam, sicut veracissima Scriptura dicit: *Omne quod non est ex fide, peccatum est (Rom. 14).* Et: *Sine fide impossibile est utique placere Deo (Hebr. 11),* non hominibus: nihil sic agit hic princeps, quam ut non credatur in Deum, nec ad Mediatorem, a quo solvuntur opera ejus credendo veniatur. Sed ipse Mediator *intrat in domum foris (Luc. 6),* id est in hoc sæculum mortalium, sub potestate diaboli, quantum ad ipsum pertinet: constitutum, de ipso quippe scriptum est, quod *potestatem habeat mortis (Apoc. 6).* *Intrat in domum foris:* id est, in suo dominatu habentis genus humanum; et prius *alligat eum,* id est, ejus coercet et cohibet potestatem, potestatis suæ fortioribus vinculis, et sic eripit vasa ejus, quæcumque prædestinavit eripere, arbitrium eorum ab ejus potestate liberans, ut illo non impediendo credant, in istum libera voluntate.

Augustini ad Valentinum, de Libero Arbitrio (cap. 15): Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim a justitia libera est, quando servit peccato, et tunc est mala: aut a peccato libera est, quando servit justitiæ, et tunc est bona. Gratia vero Dei semper est bona, et per hæc fit ut sit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ.

Augustini de Correctione et Gratia (cap. 1). Liberum itaque arbitrium et ad malum et ad bonum faciendum, certum est nos habere: sed in malo faciendo liber est quisque justitiæ servusque peccati; in bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit: *Si vos Filii liberaverit, tunc vere liberi eritis.* Nec ita ut cum quisque fuerit a peccati damnatione liberatus, jam non indigeat sui liberatoris auxilio, sed ita potius, ut ab illo audiens: *Sine me nihil potestis facere (Joan. 15),* dicat ei et ipse: *Adjutor meus es, ne derelinquas me (Psal. xxvi).*

Gregorii papæ in Job libro xvi (cap. 10, in cap. xxii Job): *Salvabitur innocens; salvabitur autem munditia manuum suarum.* Quæ scilicet sententia, si de cælestis regni retributione promittitur, veritate fulcitur. Quia cum de Deo scriptum sit: *Qui reddet unicuique secundum opera ejus (Rom. 2),* illum in extremo examine justitia æterni Judicis salvat, quem hic ejus pietas ab immundis operibus liberat. Sin vero ad hoc salvari quisque sic munditia manuum suarum creditur, ut suis viribus innocens fiat, procul dubio erratur: quia si superna gratia nocentem non prævenit, nunquam profecto inveniet quem remuneret innocentem. Unde veridici Mosis voce dicitur: *Nullusque apud te per se innocens est (Exod. xxiv).* Superna ergo pietas prius agit in nobis aliquid sine nobis, ut subsequente quoque nostro libero arbitrio, bonum quod jam appetimus agat nobiscum, quod tamen per impensam gratiam in extremo judicio ita remunerat in nobis, ac si solis processisset et

nobis. Quia enim divina nos bonitas, ut innocen-
tes faciat, prævenit, Paulus ait: *Gratia autem Dei
sum id quod sum (I Cor. xv)*. Et quia eandem gratiam
nostrum liberum arbitrium sequitur, adjungit: *Et
gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius il-
lis omnibus laboravi (Ibid.)*. Qui dum se de se nihil esse
conspiceret, ait, *Non autem ego*. Et tamen quia se esse
aliquid cum gratia invenit, adjunxit: *Sed gratia Dei
mecum*. Non enim diceret *mecum*, si cum præve-
niente gratia, subsequens liberum arbitrium non
haberet. Ut ergo se sine gratia nihil esse ostenderet,
ait: *Non ego*; ut vero se cum gratia operatum
esse per liberum arbitrium demonstraret, adjunxit:
Sed gratia Dei mecum. Munditia itaque manuum sua-
rum innocens salvabitur; quia qui hic prævenitur
dono ut innocens fiat, cum ad iudicium ducitur, ex B
merito remuneratur.

Gennadii episcopi Massiliensis (lib. *Defn. eccles.
dogmat.*). Libertati arbitrii sui commissus est homo,
statim a prima mundi conditione, ut, salva vigilan-
tia mentis, adnitente etiam præcepti custodia, perse-
veraret si vellet in id quod creatus fuerat perma-
nere [al., statim in prima conditione ut sola vigilan-

* Pauca hæc verba Gennadii testimonio subjicit
apographum, quæ quia ipsius Gennadii non sunt,

tia mentis annitente, etiam in præcepti custodia per-
severaret, si vellet in eo quod creatus fuerat per-
manere]. Postquam vero seductione serpentis per
Evam cecidit, bonum naturæ perdidit pariter, et vi-
gorem arbitrii: non tamen electionem, ne non es-
set suum quod evitaret [al., emendaret peccatum],
nec merito indulgeretur, quod non arbitrio diluis-
set. Manet itaque ad quærendam salutem arbitrii li-
bertas, id est, rationalis voluntas, se admonente prius
Deo et invitante ad salutem, ut vel eligat, vel sequa-
tur, vel agat occasione salutis; hoc est inspiratione
Dei. Ut autem consequatur quod eligit, vel quod se-
quitur, vel quod occasione agit, Dei esse libere con-
stemur. Initium ergo salutis nostræ Deo miserante
habemus, ut acquiescamus salutiferæ inspirationi
nostræ potestatis est; ut adipiscamur quod acqwie-
scendo admonitioni cupimus, divini est muneris:
ut non labamur in adepto [al., in adepto] salutis mu-
nere, solitudinis nostræ est celestis pariter adjutorii:
ut labamur, potestatis nostræ est et ignavia.

CONCLUSIO.

Cum ipso pariter æterna beatitudinis remunerandos
et regnatos exopto *.

Prudentio videntur tribuenda, et aperte conclusionem
epistolæ sapiunt.

SANCTI PRUDENTII

TRECENSIS EPISCOPI

DE PRÆDESTINATIONE

CONTRA JOANNEM SCOTUM COGNOMENTO ERIGENAM

SEU

Liber Joannis Scoti correctus a Prudentio, sive a cæteris Patribus, videlicet, a Gregorio,
Hieronymo, Fulgentio atque Augustino *.

PRÆFATIO.

Reverendissimo Patri et beatissimo pontifici inter
pastores Christi eminentia vitæ doctrinæque eximie-
tate clarissimo GUEMILONI, PRUDENTIUS æternam in
Domino salutem.

Accensus, prout decet atque oportet, zelo catholicæ
fidei et veræ charitatis affectu, Pater beatissime,

* In prima pagina codicis manuscripti hujus ope-
ris, qui in monasterio Altivillarensi servatur, hæc
reperitur observatio: Hic liber, qui quasi ad defen-
sionem fidei contra infidelitatem loquitur, et testi-
monia Scripturarum et catholicorum nomina pro-
fert, caute legendus est, et in ejus lectione Apostoli
est sequenda sententia, qua dicit: *Omnia probate,
quod bonum est tenete*. Nam compositor ejus Pruden-
tius de quibusdam ecclesiasticis dogmatibus non
sensit catholice, sicut alia ejus scripta demonstrant.

C misisti mihi quamdam schedulam deceum et novem
capitula continentem ex libro cujusdam Scoti se-
lecta, a nostro, ut ais, se quodammodo intellectu
divertentia, rogans et monens ut quæcumque in eis a
vero exorbitantia comperissem, unicuique de libris
evangelicis et catholicorum doctorum auctoritatibus

Sed hoc judicium tanti viri sanctimoniam lima-
tamque et sanam doctrinam minuere non debet, ex
alicujus fortasse capite profectum, cujus non erat
ea doctrinæ capacitas, ut operibus D. Prudentii
perlegendis pervidendisque sufficeret, quæ myste-
riis ex reconditissimis theosophiæ adytis ac penetra-
libus petitis referatissima sunt, quod perspicue palam
erit, cum memoratus liber e tenebris in lucem pro-
derit. — NIC. CAUSAT. TRICASSINUS, in *Promptua-
rio antiquitatum Tricassinæ diocesis*, fol. 163.